మృగాంకదత్తుడు

రచయిత:

తిరుమల రామచంద్ర

ప్రకాశకులు:

వెంకటరమణ పబ్లికేషన్స్

సుల్తాన్ బజార్ :: హైదరాబాదు

(ఆంధ్రప్రదేశ్)

మృగాంకదత్తుడు

రచయిత:

తిరుమల రామచంద్ర

ప్రకాశకులు:

వెంకటరమణ పబ్లికేషన్స్

సుల్తాన్ బజార్ :: హైదరాబాదు

(ఆంధ్రప్రదేశ్)

ప్రథమ ముద్రణ
1966

ముద్రణ :
ఫ్రీడమ్ ప్రెస్,
134, టి. హెచ్. రోడ్,
మద్రాసు-21.

మనవి మాట

క్షేమేంద్రుడను మహాకవి సంస్కృత భాషలో రచించిన బృహత్కథా మంజరియను గ్రంథములోని శశాంకవతీ లంబకము అను భాగము ను అనుసరించి ఈ కథను రచించితిని.

కల్పనా కథలనిన పిన్నలును, పెద్దలును చెవికోసికొందురు. బృహత్కథ అనల్ప కల్పనలకు భాండాగారమని ప్రతీతి. దానిని బృహత్కథా మంజరిగా సంగ్రహించితినని క్షేమేంద్రుడు చెప్పికొనినాడు. పెక్కు ఉపాఖ్యాయికలతోనుండు ఈ కథ విద్యార్థులకు వినోదము కూర్చి, నీతిని బోధించి, కల్పనా శక్తిని పల్లవింప జేయునని విశ్వసించుచున్నాను.

ఉపవాచక మయినందున అరసున్నలను, బండిరాలను వాడుట ఉద్దేశపూర్వకముగ నే మానితిని.

పరాభవ
ఉగాది_1966

భాషా సేవకుడు,
తిరుమల రామచంద్ర

వృత్తాంతానుక్రమణిక

జాతీయ గీతము

జనగణమన అధినాయక జయహే
భారత భాగ్య విధాతా
పంజాబ సింధుగుజరాత మరాటా
ద్రావిడ ఉత్కళ వంగా
వింధ్య హిమాచల యమునా గంగా
ఉచ్ఛల జలధితరంగా
తవ శుభ నామే జాగే, తవ శుభ ఆశిష మాగే
గాహే తవ జయ గాథా
జనగణ మంగళ దాయక జయహే
భారత భాగ్య విధాతా
జయహే జయహే జయహే
జయ జయ జయ జయహే.

సమస్తజనుల హృదయములను పరిపాలించు
భారతదేశ సౌభాగ్యకర్త వైనట్టి నీకు జయమగు గాక!
నీ శుభనామము పంజాబు, సింధు, గుజరాతు, మహారాష్ట్రము
ద్రావిడము, ఉత్కళము, బంగాళము మున్నగు దేశ జనుల
మనస్సులను ఉప్పొంగ జేయుచున్నది.
అది వింధ్య, హిమాచల పర్వతములలో ప్రతిధ్వనించుచున్నది.
యమునా గంగా నదుల ప్రవాహ గీతములందు విలీనమై,
హిందూ సముద్ర తరంగములచే గానము చేయబడుచున్నది.
నీ ఆశీర్వచనముల కొఱకు వారు ప్రార్థించుచు,
నీకీర్తిని గానము చేయుచున్నారు.
భారతదేశ సౌభాగ్యకర్తవగు నీకు
జయమగు గాక! జయమగు గాక! జయమగు గాక!

ప్రతిజ్ఞ

భారతదేశము నా మాతృభూమి; భారతీయు లందఱు నా సహోదరులు!

నేను నా దేశమును ప్రేమించుచున్నాను. సుసంపన్నమైన, బహువిధమైన నా దేశ వారసత్వ సంపద నాకు గర్వకారణము. దీనికి అర్హుఁడ నగుటకై సర్వదా నేను కృషి చేయుదును.

నా తల్లిదండ్రులను, ఉపాధ్యాయులను, పెద్ద లందరిని గౌరవింతును. ప్రతివారితోను మర్యాదగా నడచుకొందును.

నా దేశము పట్లను, నా ప్రజల పట్లను సేవా నిరతి కలిగి యుందునని ప్రతిజ్ఞ చేయుచున్నాను.

వారి శ్రేయోభివృద్ధులే నా ఆనందమునకు మూలము.

1

స్వప్నవృత్తాంతము

కోసలదేశమున అయోధ్యయను నగరము కలదు. అది స్ఫటికశిలానిర్మితములగు మహాగృహములతో ఒప్పారుచు కైలాసమును పరిహసించుచున్నట్లుండెను. అమరదత్తుడనురాజు దానిని పాలించుచుండెను. అతడు ప్రజారంజకుడని మిగుల కీర్తిబడసెను. అతనికి మృగాంకదత్తుడను కుమారుడుండెను. అతడు మహాసుందరుడు. ఆ కుమారునికి తనవలెనే సుందరులు, పరాక్రమశాలులు అయిన పదుగురు మంత్రులు స్థూలబాహువు, మేఘబలుడు, విక్రమకేసరి, వ్యాఘ్రసేనుడు, విమలబుద్ధి, దృఢముష్టి, గుణాకరుడు, చండశక్తి, చిత్రకథుడు, భీమపరాక్రముడు అనువారు, పది దిక్కులందును దేవమూర్తులున్నట్టు ఉండిరి. ఈ పదుగురు మంత్రికుమారులతోను మృగాంకదత్తుడు దశరూపములతో శోభిల్లు ఏకాదశాత్మకుడగు రుద్రునివలె నుండెను.

ఇట్లుండగా, నొకనాడు భీమపరాక్రముడు మృగాంకదత్తునితో నిట్లనెను:—"దేవా, నిన్నరాత్రి నేనొక కల గంటిని. చాల విచిత్రమైనది. కాటుకగుండ్లు దొర్లించినట్లు

చీకటి పిండుపిండుగా జగమును అలముకొనినదట. అప్పుడా చీకటితెరను తెల్లని గోళ్లతో చీల్చుచు, అగ్నిశిఖవలె వ్రేలాడు నాలుకతో సింహమొకటి నామీదికి దుమికినది. నేను నాకత్తిదూసి దానివెంటబడితిని. అది వేగముతో పరువెత్తసాగెను. నేనును దానిని దరుముకొని వెళ్లితిని. అది తోకయెత్తి లంఘించుచు పోయెను. దారిలో ఒకనది అడ్డు తగిలెను. ఆ సింహమా నదిని దాటి ఆవలియొడ్డు చేరెను. నేను మిగుల ఒడుపున దాని నిడుదనాలుకను పట్టుకొని తెగనరికి, ఆ నదిని దాని సాయముతోడనే దాటి సింహమును సమీపించితిని. అంతలో ఆ మృగరాజు భయంకరమగు మానవరూపముదాల్చెను. నేను మిగుల వెరగుపడి, 'నీ వెవడవు ?' అని ప్రశ్నించితిని. 'నేను బేతాళుడను' అని ఆ రూపము సమాధానమిచ్చెను. నేను చాల చురుకైన బుద్ధికలవాడను గనుక వెంటనే, 'మృగాంకదత్తకుమారునికి ఎవ్వతె భార్యయగునో చెప్పుము' అంటిని. బేతాళుడు ఇట్లు సమాధానమిచ్చెను:- 'ఉజ్జయిని అను పట్టణమున్నది. దానికి కందర్పసేనుడనువాడు రాజు. అతడు కందర్పునికన్నను సుందరుడు. అతనికి కలావతియను రాణియందు శశాంకవతి అను కన్యక జనించెను. ఆమె లోకోత్తరసుందరి : అయిన నామె మీరాజుకు శత్రువుకుమారిత. అయినను, హరుని ప్రసాదమువలన మీ రాజకుమారునికి భార్యయగును'. ఈ మాటలు అని బేతాళుడు మాయమైపోయెను.''

మృగాంకదత్తుడు తనమిత్రుని స్వప్నవృత్తాంతము విని, తక్కినమంత్రులనుగూడ పిలిపించి, వారికి ఈ విచిత్రమును తెలిపి ఇట్లనెను:—"భీమపరాక్రముడేమో ఆశ్చర్యకరమగు కలకనెను. నేనును వింతస్వప్నము చూచితిని. వినుడు. నేను మీరందరును వెంటరాగా వికటమగు అటవిని నడచుచుంటిని. నాకు చాల దప్పిక అయ్యెను. ఎటు వెదకినను నీరు కానరాలేదు. తుదకెట్లో ఒక నది కనిపించెను. పరుగునపోయి, చల్లని నీరు త్రాగుటకు దోసిలితో ఎత్తగా, కత్తులుదూసికొని కొందరు వచ్చి, మనలను నీరు త్రాగకుడని నిషేధించిరి. మనమందరము క్రోధముతో వెఱ్ఱివారమయితిమి. ఇంతలో నది అదృశ్యమాయెను. దప్పికతో నా నాలుక పిడుచబారిపోవుచుండెను. అప్పుడు నాకు శివుడు సాక్షాత్కరించెను. అతని మూడవకంటినుండి కన్నీటిబొట్లు భూమిపై పడి, సముద్రరూపముదాల్చెను. నేను శర్వుని ఆజ్ఞతో రక్తాక్తమగు కపాలముతో ఆనీరు త్రాగితిని. ఆ సముద్రమున చంద్రధవళమగు నొక ముత్యాలపేరు నాకు దొరకెను. నా మెడలో వ్రేలాడు ముత్యాలపేరు అదియే."

రాజకుమారుడు చెప్పిన స్వప్నవృత్తాంతమును మంత్రులందరును ఆకర్ణించి, స్వప్నము చాల శుభకరమనియు, ముమ్ముందు ఇష్టప్రాప్తిని, ఉత్తమజయమును కలి

గించుననియు ప్రశంసించిరి. రాజకుమారుడు వారిమాటలకు మిగుల అలరి, మరల ఇట్లనెను:—“కందర్పసేనుడు మహా బలవంతుడు. బహుసైన్యమున్నగాని అతనిని జయింపలేము. అతడు యుద్ధములందారి తేరినవాడు; దృఢమగు దుర్గముగల వాడు; అతని బొక్కసమును నిండుగానున్నది; మంత్రు లేమో చాల భక్తివిశ్వాసములుగలవారు; మిగుల మేధావి. కనుక మనము యాచించినను కన్యను ఈయడు. అందువలన ఉపాయముతో సాధించదగు మార్గము నాలోచింపుడు. గుండెదిటవుగలవారు, విజయము సందేహాస్పదమయి నప్పుడు, బుద్ధితో విజయము సాధింతురు. అన్ని పనులకును బుద్ధిబలము ముఖ్యము. అదియే అభ్యుదయమును కలి గించును.

మంత్రగుప్తాఖ్యాయిక

“పూర్వము మగధదేశమును భద్రబాహువనురాజు ఏలుచుండెను. వారాణసీరాజగు ధర్మగోపునకు అనంగలీల యను కూతురుండెను. భద్రబాహువు అనంగలీలను తనకిచ్చి పెండ్లి చేయుమని ధర్మగోపుని కోరెను. ధర్మగోపుడు తన వద్ద దిగ్గజతుల్యమగు భద్రదంతమను ఏనుగుండుటవలన పొంగిపోయి — పోతరించి, తనను ఎవరును జయింపలేరను విశ్వాసముతో భద్రబాహువు కోరికను నిరాకరించెను. భద్రబాహువునకు

మంత్రగుప్తుడను మహామాత్యుడుండెను. అతడు ఎట్లయినను రాజకార్యము సాధింపనెంచి యతిరూపధారియై కొందరు శిష్యులను వెంట బెట్టుకొని వారాణసికి వెళ్లెను. అచట తానొక త్రికాలజ్ఞుడనని శిష్యులతో ప్రచారముచేయించుకొని జనులను ఆకర్షింపసాగెను. క్రమముగా నతడు కాశీరాజు గజపాలకుని వశపరచుకొనెను. ఆ గజపాలకుడు ఒకనాడు ఆ కపట సన్యాసిని తనయింట విందారగింప ఆహ్వానించెను. కపటసన్యాసి శిష్యసహితుడై అతనియింటికిబోయి భోజనము కావించెను. అందరును నిద్రించిన పిదప, అంతకుముందుగనే వెదురుగొట్టమున పట్టితెచ్చిన నల్లత్రాచును భద్రదంత గజముచెవిలో వదలెను. తర్వాత శిష్యసమేతుడై స్వదేశమునకు మరలిపోయి భద్రబాహువునకు జరిగిన సంగతులను విన్నవించెను.

"ఇట వారాణసిలో భద్రదంతగజము నల్లత్రాచు చెవిలో జొరబడుటచే చీకాకుపడి ఘీంకరించుచు మరణించెను. ఆవార్తను హస్తిపాలురు ధర్మగోపప్రభువునకు దెలిపిరి. ప్రభువు చాల వ్యథపడెను. తనకు పెట్టనికోటగానున్న ఏనుగు కూలిపోవుటవలన ప్రభువు గర్వ మడగిపోయెను. ఆసమయమున భద్రబాహువు తనకు అనంగలీలనిచ్చి పెండ్లి చేయవలెనని ధర్మగోపునికడకు దూతనుపంపెను. ధర్మ

గోపుడు ఏనుగు మరణించుటవలన దుర్బలుడై మగధ రాజుతో వైరమేలయని తలపోసి, తనకుమార్తెను భద్ర బాహువునకు ఇచ్చెను. బుద్ధిమంతుల ప్రజ్ఞావిశేషమున అఖిలకార్యములును సిద్ధించుచున్నవి. పశువులకువలె మూర్ఖులకు బుద్ధిలేని బలము నిరుపయోగము. మనముగూడ బుద్ధిబలముచే కార్యము సాధింపవలెను.''

వినయవత్యాఖ్యాయిక

మృగాంకదత్తు డిట్లు చెప్పగా, చిత్రకథుడను మంత్రి ఇట్లనెను. ''దేవా, నీకు దైవానుగ్రహము పూర్ణముగా గలదు. దానివలన సకలకార్యములును సిద్ధించును. ఇందుల కొక గాథ చెప్పెదను వినుము:—

''సకల సంపదలకును ఆశ్రయమగు తక్షశిల యను నగరము కలదు. దానికి చంద్రాతు డనువాడు రాజుగ నుండెను. అతడు ధర్మమే భూషణముగా గలవాడు; మనీషి. అతనికి అచలప్రభయను భార్యయుండెను. అతడు సంతు లేనందున, పుత్రకాముడై ఖడ్గమున లక్ష్మీదేవిని ఆవాహనముచేసి, ప్రతిదినమును నూటయెనిమిది తెల్లదామర పూవులతో పూజించుచు హోమము చేయుచుండెను. ఒక మారు ఒక తెల్లదామర కొరవడగా, వ్రతభంగము చేయ నొల్లక అతడు తన హృదయకమలమును కోసి అర్పింప

బోయెను. అతని భక్తికి మెచ్చి లక్ష్మీదేవి ప్రత్యక్షమై సకల భూపతిశేఖరు డగు తనయుడు కలుగునని వరమొసగి అంతర్ధాన మాయెను. పిదప నతనికి అచలప్రభయందు ముద్దులు మూటగట్టు నొక కుమారుడు పుట్టెను. తెల్లదామరలతో పూజించుటవలన కలిగిన వా డగుటవలన పుష్కరాక్షు డని అతనికి పేరుకలిగెను. రాజకుమారుడు పెద్దవాడయినపిదప రాజు అతనికి రాజ్య మప్పగించి తపోవనమునకు బోయెను. పుష్కరాక్షుడు న్యాయముగ రాజ్యపాలన మొనర్చుచు ఒకనాడు వేటకై అడవికిపోయెను. అడవిలో నొకచోట ఒక ఒంటె పాముల జంటను చంపబోవుచుండుట చూచెను. జంటయెడ కారుణ్యబుద్ధిగల అతడు వెంటనే వింట బాణ మెక్కుపెట్టి లొట్టియను కూల్చెను. ఆ లొట్టియ ఆ రూపమును వదలి విద్యాధరరూపమును ధరించి అతనితో నిట్లనెను :-

“రాజా, నీ అనుగ్రహమువలన శాపవిముక్తి పొందితిని. నీకు తగిన ప్రత్యుపకారము చేయుదును. నా మాట వినుము. పూర్వము అంశుమాలి యను విద్యాధరు డొకడుండెను. ఆతనిని తారావళి యను విద్యాధరి చంద్రుని రోహిణి వరించినట్లు వరించి వివాహమాడెను. దానికి అతని తండ్రి కోపించి, ఇద్దరికిని వియోగముకలుగుగాక యని శపిం

చెను. ఆ శాపబలమున తారావళి, ప్రియునికోలుపోయి అడవుల దిరుగుచు పశ్చిమ సముద్రమునకావల జంబూవనమున ఒక కుమార్తెను ప్రసవించెను. అది విజితాసు వను మహాముని ఆశ్రమము. ఆ విజితాసువు ఆ కుమార్తెనుపెంచి పెద్ద జేసి, వినయవతియని పేరిడెను. నేను ఒకమారు గగనమార్గమున బోవుచు, ఆ సుందరినిజూచి, అపహరింప బోయితిని. వినయవతి భయముతో కేకలుపెట్టెను. ఆ కేకలువిని విజితాసుముని సంభ్రమముతోవచ్చి ''నీవు రూపముతోమదించి యున్నావు. కనుక లొట్టియరూపముపొందుము'' అని నన్ను శపించెను. నేను ఆతని పాదములపైబడి శాప విమోచన కాలము వేడితిని. 'పుష్కరాక్షు డనురాజు నిన్నుచంపును. అప్పుడు నీకు శాపవిమోచనము గల్గును. అతడే ఈ వినయవతికి భర్తయగును పొమ్మ' అని ముని అనుగ్రహించెను. రాజా నీకు శుభమగుగాక!'' అని చెప్పి అతడు ఆకాశ మార్గమున స్వనగరమున కరిగెను.

పుష్కరాక్షుడును తన పట్టణమునకు జని, మంత్రులకు రాజ్య మప్పగించి, గుఱ్ఱమెక్కి మునికుమారిక యగు వినయవతికై బయలువెడలి, గౌరీదేవి వరమువలన పశ్చిమ సముద్రము దాటి విజితాసువు తపోవనముచేరి, అతనికి నమస్కరించెను. ఆ మహాముని సకల వృత్తాంతమును తన

యోగదృష్టితో తెలిసికొని, ఇట్లనెను:- రాజా! నీవు ఎవరి కోసమిటకు వచ్చితివో ఆ ఈ వినయవతియను కన్య పూర్వము నీ భార్య. మన్మథుని విజయ కేతనము వలెనున్న ఈ కన్యను స్వీకరింపుము. ఈమె నీకు పూర్వము భార్య యెట్లనెదవేమో! వినుము.

విద్యుల్లేఖాఖ్యాయిక

"తామ్రలిప్తి నగరమున పూర్వము ధర్మసేనుడను వణిక్పుంగవుడు నివసించుచుండెను. అతని భార్యపేరు విద్యుల్లేఖ. దురదృష్టవశమున అతనిని దొంగలుకొట్టి దోచుకొనిరి. దానివలన నతడు దీర్ఘరోగియై బాధ భరింపలేక అగ్నిలో ప్రవేశించి ప్రాణములు వదలెను. అతని భార్యయు సహగమనము చేసెను. అగ్నిప్రవేశ సమయమున వారిరువురును ఆకాశమున నెగసిపోవు హంసమిథునమును చూచుచు ప్రాణములు వదలుటవలన, మరణానంతరము హంసలై జన్మించిరి. దేహ జీవముల వియోగసమయమున జ్ఞాన సంపత్తితో మనస్సు ఏ విషయమున లగ్న మగునో ఆరూపమునే పొందునని పెద్దలు చెప్పుదురు.

"పిదప ఆ హంసముల జంట విచ్చిన తామర పూవులతో అలరారు సరోవరములలో తరగల ఉయ్యెలలమీద నూగుచు గడపెను. వర్షాకాలమునందును, గాలికాలము

నందును, ఆ జంట కష్టపడుచుండెను. ఈ విధముగ వాని కాలము విషామృతమయముగా గడచుచుండెను.

"ఇట్లుండగా ఒకనాడొక వేటకాడు ఆపరిసరప్రాంతములలో పక్షులకొరకు వలపన్ని మరుగున పొంచియుండెను. హంసము అట దిరుగుచు ఆ వాగురలో చిక్కుకొనెను. హంసి దానిని విడిపింపనెంచి, సమీప నగరమునకు ఎగసిపోయి ఒకానొక రాజకుమారుని మణిహారమును ముక్కున గరచికొనివచ్చి వేటకానికి కనబడునట్లు పడవేసెను. వేటకాడు రత్నహారముపై ఆశతో వలనువదలి రత్నహారము కడకుపోయెను. ఇంతలో హంసి ఒక ఉపాయము చేసెను. ఒక చెట్టునీడను మాగన్నుతో పడియున్న మర్కటమును చూచెను. దానిని రెచ్చగొట్టిన నది వలను త్రెంచివేయునని తలపోసి, ఆ క్రోతి కన్నులపై చంచువుతో పొడిచెను. ఆ క్రోతి నిప్పంటుకొన్నట్లు కెవ్వున నరచుచు నిద్ర మేల్కాని వలలోని హంసనుచూచి, అదియే తననుపొడిచినదని సందేహించి, వలను తుత్తునియలుగ త్రెంచివేసెను. ఆ యదనున హంసము వలనుండి విడివడెను. హంసి మరల తన చెలికానిని కలసికొని మరొక తామరకొలనుకు పోయెను. వేటకాడది యంతయును చూచుచు రిచ్చపడి, హంసలు తప్పించుకొనినవను నిరాశతోను, రత్నహారము లభించినదను సంతోషముతోను మరలిపోయెను.

''హంసి మణిహారమును ముక్కున గరచుకొని వెళ్ళిన దని రాచనగరున దాసదాసీజనము గోలపెట్టిరి. రాజపురుషులు దానిజాడ నరయుచు వేటకా డున్న కడకు వచ్చిరి. వారిని చూడగనే వేటకాడు కాళ్లు తడబడగా, అనుమానింప దగినట్లు ప్రవర్తించెను. రాజపురుషులు అతనిని బంధించి వెదకి మణిహారము గైకొని రాజకుమారునికి అప్పగించిరి. వేటకానికి కారాగారప్రాప్తి యయ్యెను. నిజమే! లోభము వలన ప్రాప్తముకూడ నశించును; ఆపదలును వాటిల్లును.

''మరొకమారు హంసము కమలపుష్పమును ముక్కున గరచికొని, హంసి వెంటరాగా ఆకాశ మార్గమున పోవుచుండెను. నిషాదు డొకడు ఆ హంసలను బాణముతో కూల్చెను. హంస ముక్కుననున్న తామర గంగాతీరమున కుండాద మహాముని పూజించుచున్న శివలింగముపై ఛత్రము వలె పడెను. ఆ నిషాదుడు హంసను మునికి అప్పగించెను. ముని హంసిని శివునికి నైవేద్యమిడెను. శివలింగముపై తామరను పడవేసిన పుణ్యముతో ఆ హంస మరుజన్మమున రాజుగా పుట్టెను. ఆ రాజవు నీవే. శివునకు నివేదనముపొందినందున ఆ హంసి విద్యాధరియాయెను. ఇది ఈమె పూర్వ జన్మ గాథ. రాజా, ప్రాణులు తమ అంతిమ సమయమున ఏ భావముతో నుందురో, మరు జన్మమున ఆ రూపమును పొందుదురు.''

విజితాసువు ఈ విధముగా పూర్వజన్మ వృత్తాంత మును వివరించి, వినయవతి తండ్రియగు అంశుమాలిని రావించి, ఆమెకును పుష్కరాక్షునకును వివాహముచేయించెను. వివాహ సమయమున అంశుమాలి తన యల్లునకు గగనగామి యగు నొక రథమును అరణముగా నిచ్చెను. పుష్కరాక్షుడు పెద్దలకడ సెలవుపొంది పెండ్లికూతురితో పాటు ఆ రథమెక్కి తన పట్టణమునకు వెళ్లిపోయి రాజ్యమేలుచు సుఖమున నుండెను.

"దేవా, ఇట్లు దేవతలు పుణ్యవంతుల అభీప్సితములను పూరించుట వినుచున్నాము. నీకును శర్వుడు సర్వాభీష్టములను కలిగించును."

చిత్రకథు డిట్లుచెప్పగా మృగాంకదత్తుడు విని మిగుల నాశ్చర్యపడి, శశాంకవతిని దలచికొనుచు, ఉజ్జయినికి పయన మగుటకు సన్నాహము చేయదొడగెను.

—o—

2

ఉజ్జయినీ ప్రయాణ వృత్తాంతము

మృగాంకదత్తుడు తనపదుగురు మంత్రులను పిలిపించి ఉజ్జయినికి ఎట్లు చేరవలెననుటను గురించి మంతనము జరిపెను. మహావ్రతిక వేషమున రహస్యముగా వెళ్లుట మేలని యందరును కలియబలుకుకొనిరి. మహావ్రతిక వేషమునకు గావలసిన ఎముకలు, కేశములు, మంచపుకోడు, కపాలము మొదలగు పరికరములను భీమపరాక్రముడు ఎవరికిని తెలియకుండ తనయింట సమకూర్చెను. ఈ వృత్తాంతమంతయును వేగులవారివలన పెద్ద రాజగు అమరదత్తుని మహామంత్రియగు వినయవంతుడు తెలిసికొని యుండెను.

ఇట్లుండగా, ఒకనాడు మృగాంకదత్తుడు తన మేడమీద తాంబూలచర్వణముచేయుచు నడచుచుండి తాంబూలపు తమ్మను క్రిందికి ఉమిసెను. అప్పుడా దారిని మహామంత్రి వినయవంతుడు పోవుచుండెను. ఆతమ్మ అతనిపై పడెను. మహామంత్రి తలయెత్తిచూచి ఉమిసినవాడు మృగాంకదత్తుడని గ్రహించి, కోపోద్దీపితుడై, ఎట్లయినను ప్రతిక్రియ చేయవలెనని పగబూనెను. అప్పుడు రాజు అమరదత్తుడు విషూచివ్యాధితో బాధపడుచుండెను. వినయ

వంతుడు రాజకుమారునిపై పగతీర్చుకొనుటకు ఇదియే సమయమని రాజు చెవిలో నిట్లు విన్నవించెను: "మహా రాజా, నీ కుమారుడు నీ ఆయుఃక్షయమునకై భీమపరాక్ర మునియింట అభిచారహోమము చేయుచున్నాడు. దాని వలననే నీ కీవ్యాధి కలిగినది."

ఆ మాటలువిని రాజు వాని నిజ మరయగోరి తన సేనా పతిని భీమపరాక్రముని యింటికి బంపెను. సేనాపతి భీమ పరాక్రముడు మృగాంకదత్తుని మహావ్రతిక వేషమునకై సమకూర్చియుంచిన కేశకపాలాదులను కొనివచ్చి రాజు నెదుటనుంచెను. వానినిజూచి రాజు మిగుల క్రోధార్త డాయెను. "రాజ్యలోభమున తండ్రికే ద్రోహము తలపెట్టిన వాడు ఇక నారాజ్యముననుండ నర్హుడు కాడు." అని తల పోసి, పదుగురు మంత్రులతోగూడ తనకుమారుని అయోధ్య నుండి వెడలగొట్టించెను.

మృగాంకదత్తుడు నగరము వదలిపోవుటకు కష్టపడ లేదు. తలిదండ్రులకు నమస్కరించి తండ్రి ఆనతిమేరకు తన పదుగురు మంత్రులతోను సంతోషముతో బయలుదేరెను. కొంతదూరము పోయినపిదప నతడు తన మంత్రులతో నిట్లనెను:—"శక్తిరక్షితుడను కిరాతరాజు కలడు. అతడు నాకు చిన్ననాటిమిత్రుడు. అతనిని కిరాతులకు మహీపతిని

చేసినవారు మాతండ్రియే. మనము అతని నగరమునకు పోయి, కొన్నాళ్లు విశ్రమించి, ఒక కట్టుబాటుచేసికొని శశాంకవతిని వెదకుటకు దక్షిణదిక్కుగా బయలుదేరుదము.'' రాజకుమారుని మాటలకు మంత్రికుమారులందరును అంగీక రించిరి. పిదప నందరును కిరాతరాజు నగరమునకు బయలు దేరిరి. దారిలో నొకమహారణ్యమున బ్రవేశించిరి. ఇంతలో కుంచెటిరక్తపు మడుగువలె నెఱ్ఱనయి ఆకాశమను నల్ల త్రాచు ఫణారత్నమువలె వెలుగొందు సూర్యుడు అస్తాద్రి చేరెను. రాత్రియను బేతాళుడు ఆవహించినట్లు దిగంతము లందు చీకటి వ్యాపించెను. మృగాంకదత్తుడు నడచి నడచి అలసియున్నందున చెదపట్టి యెండిపోయిన యొక చెట్టుక్రింద మిత్రులతోపాటు పరుండి నిద్రించెను.

అర్ధరాత్రిలో వారందరికి మెలకువయాయెను. ఆకా శము నిర్మలముగనుండెను. శర్వాణి కర్ణావతంసమైన మొగిలిరేకువంటి తుహినరేఖ వెలుగు మీదికివచ్చి వెన్నెల కాయుచుండెను. వారు చూచుచుండగనే, ఆ మోడు రెమ్మలు వేసి, కొమ్మలు వ్యాపించి పూవులతో నవ్వుచున్నట్లు కని పించెను. ఇంతలో మదురిమాగినపండ్లతో వంగిపోయెను. ఆ పండ్లు వెన్వెంటనే భూమిపై పడెను. అదిచూచి వారంద రును ఆశ్చర్యపడి, ఆపండ్లను తిని ఆకలితీర్చుకొనిరి. ఇంతలో

ఆ ఫలవృక్షము బ్రాహ్మణ కుమారుడాయెను. చంద్రుని కిరణములవంటి జందెము ఆతని మెడలో మెరసిపోవుచుండెను. వారందరును కుతూహలముతో నతని వృత్తాంతమడిగిరి. ఆతడిట్లు చెప్పదొడగెను:-

శ్రుతధ్యాఖ్యాయిక

"పూర్వము అయోధ్యానగరమున దమధి యను విప్రుడుండెను. నేను ఆమనీషి పుత్రుడను. నాపేరు శ్రుతధి. ఒకప్పుడు కరవువచ్చెను. ఆ కరవులో మాతల్లి తనభోజనమును క్షుధార్తుడగు నొక అతిథికిచ్చి, తాను ఆకలితో జీవితము వదలెను. పిదప మా తండ్రియు నేనును ఆకలితో మతిచలించిన వారివలె తిరుగుచు ఇటకు వచ్చితిమి. ఎవరో పుణ్యవంతుడు మా తండ్రికి ఐదు పండ్లిచ్చెను. మా తండ్రి నాకు మూడని, తనకు రెండని అనుకొని స్నానమునకై సరోవరమునకుపోయి నీటిలో మునిగి జపముచేయుచుండెను. నేను అతడు తిరిగి వచ్చునంతలో ఐదుపండ్లను తిని కొయ్యవలె పడియుంటిని. అతడు స్నానమైవచ్చి, నా కపటము నెరిగి, నన్ను ఈ సరోవరతీరమున ఎండుచెట్టునై యుండునట్లు శపించెను. నేను రోదించుచు అతని కాళ్లపై పడి శాపాంతమును వేడితిని. వెన్నెల రాత్రులలో నీవు పూచి ఫలింతువు. నీ పండ్లను పాంథు లెవరైన తినిననాడు నీకు

శాపవిమోచనము కలుగును.' అని చెప్పెను. పెద్దకాలము నకు, ఇప్పుడు మీరు నా ఫలములను ఆరగింపగా నేను శాపవిముక్తుడనైతిని.''

వారు శ్రుతధిమాటలువిని, తమ వృత్తాంతమును అతనికి తెలిపిరి. తననుగూడ అనుచర బృందమున జేర్చు కొనవలెనని శ్రుతధి మృగాంకదత్తునికోరగా, నతడు అందుల కీయకొనెను. ఆ రాత్రి వారందరును అటనే గడపి, మరు నాడు దక్షిణాభిముఖముగా బయలుదేరిరి; దారిలో కరి మండితక మను మహారణ్యమును దాటి, కిరాతరాజు నగర మును చేరిరి. కిరాత రాజగు శక్తిరక్షితుడు మృగాంక దత్తుని రాకకు మిగుల సంతోషించి, కడు గౌరవముతో తన నగరుకు గొనిపోయి, సకలోపచారములు ఒనర్చెను. మృగాంకదత్తుడు తన మిత్రులతోగూడ నట గొన్నాళ్లు విశ్ర మించి, మరల ఉజ్జయినికి బయలుదేరెను. దారిలోనొక మహా టవియందు వృద్ధుడగు నొక తాపసుడు కనిపించెను. మృగాంక దత్తుడు మిత్ర సహితముగా నతనికి నమస్కరించి, ''స్వామీ ఈ నిర్జనారణ్యమున తమరు ఏకాకియై ఏలయున్నారు?'' అని ప్రశ్నించెను. తాపసు డిట్లు చెప్పెను:—

''పూర్వము శుద్ధకీర్తియను ఋషి యుండెను. నే నాతని శిష్యుడను. వివిధ మంత్రౌషధులలో సిద్ధిగలవాడను.

2

నేను దేశాటనము చేయుచుండగా నొక రాజకుమారుడు కనిపించెను. అతడు నిధి నిధానములను ఎరిగినవాడు. అతడు నాకు సకల విషయములను తెలిపి "వింధ్యారణ్యమున నొక గొప్ప నాగరాజు భవనమున్నది. ఆ భవనము పైకి కనిపింపదు. గడ్డిగాదము కప్పిన ట్లుండును. ఒక హంసల జంట విహరించుచుండును. దానినిబట్టి యది నాగరాజ భవనమని ఎరుంగునది: ఆ నాగరాజుపేరు వారావతుడు. అతనియొద్ద దివ్యకాంతులతో మిరుమిట్లుగొలుపు ఖడ్గ మున్నది. దానిపేరు వైడూర్యకాంతి. ఆ ఖడ్గమునుసాధించినవాడు సిద్ధాధిపత్యముపొంది సుఖముగానుండును. అని చెప్పెను. ఆ మాటలు విని నేను బయలుదేరివచ్చితిని. ఆ సిద్ధి సంపాదించుటకయి సహాయులు ఎవరును లేరుగదాయని యాలోచించి, తుదకు చేయునది ఏమియును లేక మరణించుటకు ఉద్యమించితిని." అనెను. మృగాంకదత్తుడు ఆ తపసి మాటలువిని, "భగవన్, నేను నా మంత్రులుగూడ నీకు సహాయులుగా నుందుము." అని విన్నవించెను.

నాగ శాపాఖ్యాయిక

ఆ మాటలకు తాపసుడు సంతసించి, వా రందరికిని పాదలేపము నిచ్చెను. వా రందరును ఆ లేపమును అడుగులకు రాచుకొని, దాని మహిమచే ఆకాశమార్గమున క్షణ

ములో వింధ్యారణ్యముచేరిరి. తాపసుడు క్షత్రియ కుమా
రుడు చెప్పిన గుర్తులనుబట్టి నాగరాజు భవనమున్న ప్రాంత
మును కనుగొని, చంద్రకోయ్య మేకులను అభిమంత్రించి,
ఎనిమిది దిక్కులందును నాటి, దిక్పాలకులనుగా మృగాంక
దత్తుని, అతని మంత్రులను నిలిపి, శింశుపా వృక్షమునీడను
అగ్నిని స్థాపించి, నాగదమన మంత్రముతో హోమముచేయ
నారంభించెను. అప్పుడు ఆ శింశుపా వృక్షమునుండి ఒక
దివ్యాంగన వెలువడి, సవిలాసముగ అతనియొద్దకునడచివచ్చి
అతనిని స్పృశించెను. ఆ స్పర్శమునకు తాపసుడు మనస్సు
కలంగి, చేతులువణకగా, చేతనున్న హవిర్భాండమును
క్రిందపడవేసెను. ఆ సమయముచూచి, పారావతనాగరాజు
భవనమునుండి పిడుగులు గ్రక్కు ప్రళయకాలమేఘమువలె
గర్జించుచు తన ఫణామండలముచే దిక్కులనుకప్పుచు పైకి
వచ్చెను. అతనిని చూచినంతనే తాపసుడు మరణించెను.
మృగాంకదత్తుడు మొదలగువారు తమ కత్తులు ఒరనుండి
దూసి నాగరాజుపైకి ఉరికిరి. నాగరాజు వారినిచూచి,
"విఘ్నమోపిత్తువలన మీ గురువు మరణించెను. మీరంద
రును అతని మాటవిని నిష్కారణముగా నాపై ద్వేషము
బూనితిరి. కనుక మీకు ఈ అరణ్యమున వెంటనే పరస్పర
వియోగము కలుగుగాక!" అని శపించెను. ఆ శాప బల

మున వారందరును కన్నులు చీకట్లుక్రమ్మ, మనసు సంభ్ర
మించి, విడిపోయిరి.

విమల బుద్ధ్యాఖ్యాయిక

మృగాంకదత్తుడు శోకార్తుడై ఒంటరిగాతిరుగసాగెను. కొంతకాలమునకు అతనిని శ్రుతధి కలసికొనెను. శ్రుతధి అతనిని ఎప్పటికైనను మిత్రులను కలసికొనకపోమని యూరడించెను. వారిరువురును ఉజ్జయినికి బయలుదేరిరి. కొన్నాళ్లకు దారిలో విమలబుద్ధి కనిపించెను. అతడు ఆనందబాష్పములు కన్నులనుండి కురియగా, మృగాంకదత్తుని గాఢముగా కౌగలించుకొని, హర్ష శోకములు ముప్పిరిగొనగా పెద్దగా నిట్టూర్చి యిట్లనియెను :—

"దేవా, వింధ్యాటవిలో నాగరాజు శాపమున నీ నుండివిడిపోయి ఎచ్చటనోపడి, వెఱ్ఱివానివలె తిరుగ సాగితిని. అట్లు తిరుగుచు, తేజోరాశియగు బ్రహ్మదండియను మహాముని ఆశ్రమము చేరితిని. అచ్చట ఆ ఋషి నన్ను ఆదరముతో చూచెను. నేను ఆశ్రమమున ఇటునటునడయాడుచు సమీపమున నున్న యొక గుహవద్దకుపోయితిని. లోపల నేమున్నదో యను కుతూహలముతో గుహలో ప్రవేశించితిని. అక్కడి దృశ్యముచూచి ఆశ్చర్యము కలిగెను. ఒక లలన ఒక కుమ్మరిసారెను త్రిప్పుచుండెను. దాని చుట్టును

తేనెటీగలు ముసిరికొని ఝుంకారము చేయుచుండెను. ఒక చోట ఒక ఎద్దును, ఒక గాడిదయును నిలచియుండెను. ఎద్దు తెల్లటి నురగను, గాడిద ఎఱ్ఱటి నురగను క్రక్కుచుండినవి. తేనెటీగలు కొన్ని ఎద్దునోటి తెల్లని నురగను త్రాగి నల్లనై పోయెను. గాడిదనోటి ఎఱ్ఱని నురగను ద్రావిన తేనెటీగలు తెల్లనివాయెను. అవి నల్లని, తెల్లని మలములు వదలెను. వానినుండి సాలెపురుగులు బయలువెడలి గూండ్లు అల్ల సాగెను. ఆ తేనెటీగలు ఆసాలెగూండ్లలోనే తగులుకొన్నవి. అటనే మరియొక చోట విషలతయు, సింధువారలతయు (వావిలితీగయు) నుద్భవించినవి. కొన్ని తేంట్లు విషలతపై వాలి, మంటలతో నేడువ సాగినవి. ఆ ఏడుపువిని సింధు వారలతపై వాలిన తేంట్లును ఏడువ సాగినవి. ఆ ఏడుపుల గోలవిని ఒకముని కనికరించి, తన లలాటమునుండి పుట్టిన మంటలు ప్రసరింపజేసి తేంట్ల బంధనములను కాల్చివేసెను. ఆ తేంట్లు, సాలెపురుగులు ఒక వెదురు గొట్టములో దూరి ఛత్రమువలె వ్యాపించిన తేజోమండలమున చేరిపోయినవి.

"ఈ కౌతుకముచూచి, ఆశ్చర్యపడుచు, ఆశ్రమము నందే తిరుగుచుండగా, మరియొక వినోదము కనిపించెను. మదించిన ఏనుగులను చంపిన సింహ మొకటి కనిపించెను. ఆ సింహమునకు పదిబాహువు లుండెను. దానివెంట పెక్కు సింహములు నడచుచుండెను. ఇంతలో పెంటిసింగము సవ్వడి

వినిపించెను. లంబోదరు డొకడు ఆ సింహమును సింహి యొద్దకు నడపించుకొని వెళ్లెను.

"ఈ రెండు విచిత్రములనుచూచి మిగులనక్కజపడి బ్రహ్మదండ మునివరుని యొద్దకువెళ్లి విన్నవించితిని. జ్ఞాన లోచనుడగు ఆ ముని ఇట్లనెను: 'కుమారా, తిరుగుచున్న కుమ్మరిసారె సంసారచక్రము. దానిమీదవాలిన తేనెటీగలు ఆశలతో కొట్టుమిట్టాడు మానవులు. ఆ చక్రము త్రిప్పు చున్న స్త్రీ మహామాయ. ఎద్దు గాడిద ధర్మాధర్మములు. విషము నరకదుఃఖము. సింధువారము సురాలయము. ఆ ముని మహేశ్వరుడు. అతడు వానిని పాపము లడంచి కాపా డెను. అవి వెదురుగొట్టమను బ్రహ్మరంధ్రమునుండి తేజో మయ లోకము చేరినవి. నీవు చూచిన దశబాహువుల సింహము సంగతియును వినుము. ఆ సింహము మృగాంక దత్తుడు. దాని పది బాహువులు పదుగురు మంత్రులు. ఆ బొజ్జకడుపు మానిసి లంబోదరుడగు వినాయకుడు. అతని దయవలన మృగాంకదత్తుడు శశాంకవతిని వివాహమాడ గలడు.'

"దేవా, మహాముని మాటలతో నా దిగులుతీరెను. అటనుండి సంతోషముతో నేను బయలుదేరి, నిన్ను అన్వే

పించుచు ఇట నిన్ను కలిసికొనఁ గలిగితిని. ఇక మనకు శివుడే ప్రమాణము.''

విమలబుద్ధి ఈ రీతిగా చెప్పగా, మృగాంకదత్తుడు విని ఆశ్చర్యపడెను. అతని మాటలకు సంతోషముకలిగినను తక్కిన మంత్రులగతి యేమాయెనో యను చింతతోఁ కుందుచు ఉజ్జయినికి బయలు వెడలెను.

3

మాయామయూర వృత్తాంతము

పిదప మృగాంకదత్తుడు శ్రుతధి, విమలబుద్ధి వెంటరాగా, ఉజ్జయినికి పోవుచు, నర్మదానదిని చేరెను. నర్మదానది నురగలతో నవ్వుచున్నట్లును, పక్షుల కలకలారావముతో తనకు స్వాగతము చెప్పుచున్నట్లును అతనికితోచెను. అతడు గట్టుచేరిచూడగా ఒక శబరుడు స్నానముచేయుచుండెను. అతనిని ఏనుగులవంటి మహాగ్రాహములు పట్టి లాగుచుండెను. మృగాంకదత్తుడు తనకత్తిని ఒరనుండి తత్క్షణమే దూసి, నీటిలోదిగి ఆ మొసళ్లను ముక్కలు ముక్కలుగా నరికి ఆ శబరుని రక్షించెను.

శబరరాజాఖ్యాయిక

ఆ శబరుడు నీటినుండి వెలువడి మృగాంకదత్తునికి నమస్కరించి, "మహానుభావా నీవెవరవు? నాప్రాణములను గాపాడుటకే వచ్చినట్లు తోచెడిని. నేనిక్కడి శబరరాజును. నాపేరు మాయావటుడు." అని విన్నవించెను. శ్రుతధి రాజకుమారుని వృత్తాంతమును, తమసంగతియును మాయావటునకు తెలిపెను. మాయావటుడు వారిని తన పల్లెకు పిలుచుకొనిపోయి, రాజోపచారములతో సత్కరించెను; దుర్గపిశాచుడు మొదలగు తనమిత్రులను వారి పరిచర్యకు నియమిం

చెను. రాజకుమారుడును అతని యుపచర్యకు మిగుల సంతుష్టుడై కొంతకాల మా పల్లెలో విశ్రమించెను.

ఇట్లుండగా, వానకాలమువచ్చెను. మేఘములు గర్జింపదొడగెను. కొండకోనలలోని నెమళ్లు మత్తెక్కి నాట్యమాడసాగెను. మాయావటుడు మృగాంకదత్తునితో జూదమాడుచు, ఆ మనోజ్ఞదృశ్యముచూచి యానందించు చుండగా, మాయావటుని ప్రతీహారుడు చండకేతువనువాడు "దేవా, ఈ నెమళ్ల కేమి? నాయింట నొక నెమలియున్నది. వానకాలమనక, ఎండకాలమనక సదా సర్వకాలమునను అది సూర్యుడస్తమించగనే నాట్యమారంభించును." అనెను. మాయావటువు ఆమాటలువిని "అట్లయిన రేపు దానిని నాకు చూపుము" అని ఆనతిచ్చి వెడలెను. మృగాంకదత్తుడు తన విడిదికి బోయెను.

చండకేతువు మనసులోని మాటవేరు. అతడు తన రాజగు మాయావటుని చంపి, అతని రాజ్యమపహరింప జూచుచుండెను. మృగాంకదత్తునివంటి వీరుడు మాయావటునకు చెలికాడు కావుటవలన తన పనులు కొనసాగవని అతడు గ్రహించి, వారిద్దరిని మాయోపాయములచే చంప నెంచి మంచిమాటలచే వారిని నమ్మింపజూచుచుండెను. అతని కుట్రకు మాయావటుని రాణి మంజుమతిక సహాయము కూడ గలదు.

సూర్యుడస్తమించెను. నెమళ్లు పురులువిప్పి పల్లెను కప్పినట్లును, ఏనుగులచర్మముతో ఆకాశమును ఆచ్ఛాదించి

నట్లును, శబరవనితల నల్లనికురులకాంతులు దిక్కులలో వ్యాపించినట్లును చీకట్లుక్రమ్మెను. మృగాంకదత్తుడు మారు వేసము వేసికొని ఖడ్గపాణియై తన విడిదినుండి వినోదార్థము బయలువెడలెను. ఆ చీకటిలో తనకన్నముందుగ మరియొక వ్యక్తి పోవుచున్నట్లతనికితోచి, వెన్నాడెను. ఆవ్యక్తి మాయావటుని అంతఃపురము చేరెను. అట దీపకాంతిలో నతనిముఖము స్పష్టముగా నగపడగా, మృగాంకదత్తుడు ఆశ్చర్యపడెను. అతడు చండకేతువు! మృగాంకదత్తుడు చీకటిలో నొకమూల నక్కి వానిచర్యలు చూచుచుండెను. శబరరాజుభార్య మంజుమతికయును, చండకేతువును వాదు లాడుచుండుట వినబడెను. "ఎట్లైనను మాయావటుని, మృగాంకదత్తుని నేడు పరిమార్చెదను" అను మాటలు వినబడెను. మృగాంకదత్తుడా మాటలువినియు భయపడక అతని వృత్తాంతమును ఇంకను పరిశీలింపదలచి యచటనే వేచియుండెను. కొంతసేపటికి చండకేతువు వెలుపలికివచ్చి చీకటిలో మరల నెచటికో నడువసాగెను. మృగాంకదత్తుడును అతని వెన్నంటెను. చండకేతువు ఒక భవనముముందు ఆగి వెనుదిరిగి చూచెను. మారు వేసముననున్న మృగాంక దత్తుడు కనుపించెను. అతడెవడో వేగులవాడయియుండునని, తన సంగతి కనిపెట్టియుండుననియు చండకేతునకు సందేహము కలిగెను. అయినను, తనమనసులోనిమాట వెలుప లికి పొక్కనీయక "ఎవడవునీవు?" అని ప్రశ్నించెను. మృగాంకదత్తుడు వినయముతో "నేనొక వీరుడను. పరదేశ

మేగుచుంటిని. ఈ రాత్రి ఆశ్రయమిండు'' అనెను. దుష్టుడగు ప్రతీహారుడు తనయింట నతనిని రహస్యముగ మడియింపవచ్చునని ద్రోహచింతతో పైకి ఆదరముచూపుచు తనసేవకునొకనిని బిలిచి మృగాంకదత్తునికి తన క్రీడామయూరముగల మందిరమున పడక నమర్చుమని ఆనతిచ్చెను. వాడు అట్లేచేసి, ఆ మందిరమున దీపము వెలిగించి వెలుపలికివచ్చి, మృగాంకదత్తుడు మందిరమున ప్రవేశించిన పిదప తలుపుమూసి గొళ్లెము వేసి పోయెను.

మృగాంకదత్తుడు శయ్యపై కూర్చుండగా, ఎదుట నొక పంజరమున నెమలి యగపడెను. చండకేతువు చెప్పిన సదానర్తనశీలమైన నెమలి యిదియేకావచ్చునని మృగాంకదత్తుడు భావించి, పంజరముతలుపు తెరచెను. నెమలి వెలుపలికివచ్చి, మృగాంకదత్తునికాళ్లపై బడి ఏడ్చునట్లు రొదచేయసాగెను. మృగాంకదత్తుడు దాని బాధకు కారణము దానిమెడను బిగించికట్టిన తాడయియుండునని తలపోసి, దానిని విప్పివేసెను. ఆకంఠసూత్రముపోగానే ఆ నెమలి భీమపరాక్రముడయి మృగాంకదత్తునికి నమస్కరించెను. మృగాంకదత్తుడు ఆశ్చర్యపడి, అతనిని బిగియార కౌగిలించుకొని, "సఖుడా, సంతోషామృత సముద్రమున గ్రుంకులిడినట్లయినది. ఏమి ఈ వింత! అంతయును స్పష్టముగా చెప్పుము. నేను అప్పటిమృగాంకదత్తుడనే.'' అనెను. భీమపరాక్రముడు మిక్కిలి ఆనందించి తన వృత్తాంతమిట్లు చెప్పదొడగెను :—

భీమపరాక్రమాఖ్యాయిక

"దేవా, నా వృత్తాంతము వినుము. నేను అప్పుడు నాగరాజు శాపముచే మిమ్ములను వదలి చెదరిపోయి ఒక అడవిలో తిరుగదొడగితిని. ఆ అడవిలో దావాగ్ని రగులు కొనినది. వరాహములు, మహిషములు, హరిణములు మొదలగు మృగములును, పక్షులును ప్రాణభీతిచే అరువ సాగినవి. చెట్లు, తీగలు మంటలు క్రమ్మి కమలిపోదొడగినవి. నీరనునది లేక మృగతృష్ణ ఏర్పడినది. ఎట్లో ఆ మంటల నుండి తప్పించుకొని అలసి సొలసి ఒక బూరుగుమ్రాకును గని దానిక్రింద విశ్రమించి, ఛీ ఏమిబ్రతుకు ఇది యనుకొని ప్రాణత్యాగమునకు ఉద్యమించితిని. అప్పుడు ముసలి బాటసారి యొకడు తారసిల్లెను. అతడు నన్నుచూచి, "వత్స, ఏల నీ ముఖమిట్లు వాడినది? ఎందులకు పరితపించు చున్నావు? ఈ సంసారదుఃఖసరణి దుఃఖపడుటవలన గడు వదు. అనుభవింపక తప్పదు." అని ప్రేమతో నుడువగా, నా వృత్తాంత మతనికి చెప్పితిని. ఆ వృద్ధపాంథుడు నామాటల విని, "కుమార, నీవు వీరుడవు. వీరులమనసును శోకము తాకదు. నీ మిత్రులు బ్రతికియుండిన యెడల తప్పక మీ రందరును మరల కలసికొందురు. ధైర్యము నవలంబింపుము. ధైర్యమే విపత్సముద్రపుగట్టును చేర్చగల సేతువు. నాయనా, బ్రతికియుండినగదా శుభములు పడయవచ్చును? త్వరలో మిత్రుల కలిసికొందువు. చింతింపకుము." అని ఆ ముదుసలి పాంథుడు నన్ను ఆత్మహత్యా ప్రయత్నము నుండి తప్పించి తనదారిని పోయెను.

వృద్ధాఖ్యాయిక

"దేవా, పిదప నేను ఆ పాంథుని మాటలతో నుత్సాహము చెంది, నెమ్మదిగా ఉజ్జయినీ నగరముచేరి, ఒక పూటకూలియవ్వ యింట విడిసితిని. ఆమె భోజనమునకును, విడిదికిని నా యొద్ద మూడు రూపాయలు తీసికొని ఒక గదిలో పరుండుటకొక కుక్కిమంచము నిచ్చెను. అలసియున్నందున నాకు నిద్రపట్టెను. ఏవియో మంత్రములు వినబడుచుండగా మెలకువ వచ్చెను. కుతూహలముతో సోరణగండ్ల నుండి చూచితిని. ముసలిది మంత్రములుపఠించుచు పిడికెడుధాన్యము చల్లెను. అవి వెంటనే మొలచి పండెను. ఆమె వానిని కోసి, వేయించి, పేలపిండిచేసి ఒక కంచుగిన్నియలో పెట్టి, మరల నిట్లే పేలపిండి సిద్ధపరచి మరియొక కంచుగిన్నియలో పోసి నాకై విడిగానుంచి స్నానముచేయుటకై యేటికిబోయెను. నేనును లేచి, ఆ రెండు గిన్నెలను తారుమారు చేసియుంచి నిద్ర నటించుచుంటిని. ఇంతలో ముసలిది వచ్చి నన్ను లేపి, తానొక పేలపిండి గిన్నె తీసికొని, నా కొకగిన్నె నిచ్చెను. ఆ పేలపిండిని తినగనే ఆమె ఆడు మేకగా మారెను.

నాకు చాల విస్మయము కలిగెను. నేను కసికొలది ఆ మేకను గట్టిగా పట్టుకొని, కటికవానికి అమ్మదలచి లాగుకొని పోయితిని. ఒక కటికవానిభార్య నన్నుచూచి "క్రోధముతో పెదవులు అదరుచుండగా, పాపిష్ఠుడా, నా నెచ్చెలిని మోసగించితివి. దీనిఫలము ననుభవించెదవులే!" అనెను. నేను ఆ మేకను వదలిపెట్టి ఊరివెలుపల నొక చెట్టుకింద నిద్రపోయితిని. ఎవరో నా మెడకు దారము బిగించుచున్నట్లు

తోపగా, మెలకువ వచ్చెను. కటికవాని భార్య నా మెడకు దారముతగుల్చుచుండెను. నేను నెమలినై పోయితిని. పూర్వ స్మృతిమాత్రము పోలేదు. కొన్నినాళ్లకు బెస్తలు నన్ను పట్టుకొని ఈ ప్రతీహారునికి అమ్మిరి. అతడు నన్ను తన యాడువారి ఆటవస్తువుగా నిటనుంచినాడు. నా అదృష్టవశమున నేడు నీ వలన నా పక్షిరూపము వదలగలిగితిని. నీ సేవాసుఖమును పొందగలిగితిని. ఇటనుండి మనమిరువురము తప్పించుకొని పోవుట మేలు. తనరహస్యముబయట పడునను శంకతో నిన్నితడు చంపివేయును. ప్రతి రాత్రి యందును, వీడు చంపని హతభాగ్యుడున్నాడా? మనమందిర ద్వారమునకు వెలుపల గడియవేసి యున్నారు. మందిరము చుట్టును భటులు కావలియున్నారు. తెల్లవారగనే ఏమి జరుగునో! మనము ఈ మంత్రసూత్రబలమున నెమళ్లమై వాతాయనము మార్గమున తప్పించుకొందము. నీవు మొదట నీదారము మెడకు తగిలించుకొని నెమలివై ఈ వాతాయన మార్గమున వెలుపలికిపోయి వ్రాలుము. నీ మెడలోని దారమును నేను ఇటనుండి విప్పి నా మెడకు తగిలించుకొని వెలుపలికి వత్తును, పిదప నీవు నా మెడదారము విప్పి నన్ను మానవుని చేయుము'' అనెను.

మృగాంకదత్తుడు భీమపరాక్రమునిమాట ప్రకారము చేసెను. ఇరువురును చండకేతువు బంధనముల నుండి తప్పించుకొని తమ విడిదిచేరిరి. మృంగాకదత్తుడు భీమపరాక్రముని శ్రుతధికిని, విమలబుద్ధికిని చూపెను. వా రందరును తమ కష్టములను చెప్పుకొనుచు రాత్రి గడపిరి.

మరునాడు మృగాంకదత్తుడు మిత్రులతో ఎప్పటియట్ల మాయావటుని సభాస్థలికి పోయెను. పాచిక లాడ రమ్మని మాయావటువు కోరెను. శ్రుతధి అడ్డుతగిలి "రాజా, జూద మెందులకు? ప్రతీహారుడు నిన్న చెప్పిన విచిత్ర మయూర నృత్యము నడచుగాక!" అనెను. మాయావటువు శ్రుతధి మాటలువిని మయూరమును తెమ్మని చండకేతుని ఆజ్ఞాపిం పగా, అతడు దానిని తెచ్చుటకు ఇంటికిపోయెను. ఇంటికి పోయిచూడగా, రాత్రి బంధించిన వ్యక్తియును, మయూర మును కనబడలేదు. అతడు పరిపరివిధముల నాలోచించుచు నిషాదరాజుకడకువచ్చి, "రాజా నా నెమలిని ఎవ్వడో దొంగలించుకొనిపోయెను" అని విన్నవించెను. శ్రుతధి ఆ మాటలకు నవ్వుచు దొంగ నెమలిని దొంగలించెనా? నెమ లియే దొంగను దొంగలించెనా? నీకు దొంగ సంగతి గాని, నెమలి సంగతిగాని తెలియదు." అనెను. మాయావటువు ఆతనిమాటలకు విస్మయముచెంది విశదముగా తెలుపుమనగా శ్రుతధి రాత్రి వృత్తాంతమంతయును తెలిపి, "స్త్రీలకు నమ స్కారము" అనెను. మాయావటుడును అతనిమాటల నిజ మరయగోరి మంత్రసూత్రమును చండకేతుని మెడకు బిగిం చగా, అతడు మయూరముగమారెను. శబరరాజు చండ కేతుని సంహరించి, స్త్రీ యథార్హురాలుకాదని తనరాణియగు మంజుమతిని పట్టణమునుండి వెడలగొట్టించెను. ద్రోహ మెప్పటికైనను విపత్కరమైనదే!

మృంగాకదత్తుడు శబరరాజు కోరికపై ఆ పల్లెలోనే కొన్నాళ్లు గడపెను.

4

శబర నగర వృత్తాంతము

ఇట్లు కొన్ని దినములుగడచెను. ఒకనాడు కొందరుశబరులు వచ్చి, శబరాధిపతియగు మాయావటువును దర్శించి "దొరా దుర్గాదేవికి బలియిచ్చుటకై ఒక వీరుని పట్టి తెచ్చితిమి. అతడు మహా సత్త్వవంతుడు. ఐదువందలమంది శబరులను సంహరించిన వాడు. బలికి మీరుచెప్పిన లక్షణములన్నియు నతనివద్దనున్నవి." అని విన్నవించిరి. మాయావటువు ఆ మాటలువిని ఏలాటి తడబాటును-చూపక "పిలుచుకొనిరండి చూతముగాక!" అని ఆజ్ఞయిడెను. శబరులు ఒక వీరుని తాళ్లతోకట్టి లాగుకొని వచ్చిరి. అతడు పెక్కు-సంగ్రామములుచేసి క్షతగాత్రుడయియుండెను. ఆ గాయములపై ఈగలు ముసరుచుండెను. అతడూగుచు శబరరాజునెదుట నిలబడెను. మృగాంకదత్తుడు అతనిని తేరిపారజూచి తన మంత్రియగు గుణాకరుడని గుర్తించి తటాలున లేచి అతనిని కౌగలించుకొనెను. అతడును ఆశ్చర్యపడి, రాజకుమారుని పాదములపై వ్రాలెను. మృగాంకదత్తుడు శబరరాజునకును, తక్కినవారికిని తనమిత్రునిసంగతి తెలియబరచెను. వారును విని ఆశ్చర్యపడిరి. శబరరాజు అతనిని బంధ విముక్తుని జేసి ఉచితరీతిని గౌరవించి చికిత్సచేయించి స్వస్థుని జేసెను. పిదప మృగాంకదత్తుడు "మిత్రమా,

ఎందులకీ గాయములు ? ఏమి నీ వృత్తాంత విశేషము ?''
అని ప్రశ్నించెను. అత డిట్లు చెప్పదొడగెను.

గుణాకరాఖ్యాయిక

''దేవా, ఆ నాడట్లు నాగరాజ శాపముచే నేను మూర్ఛిల్లి, కొంతకాలమునకు మూర్ఛ తేరి దారి తెలియక మిమ్ములను కానక తిరుగుచు, వింధ్యారణ్యమున ప్రవేశించితిని. తిరిగి తిరిగి యలసిన నా కొక దేవాలయము కనిపించెను. అది వింధ్యవాసినీ దేవాలయము. ఆ దేవాలయద్వారమునకు బలియిచ్చిన మానవుల తలలు, తోరణముగ కట్టియుండిరి. దేవాలయమున ఎటుచూచినను, మానవశిరములు మహిష శిరములు నెత్తురుకారుచు పడియుండెను. కాకులు గ్రద్దలు వానిని పీకి తినుచుండెను. వేయేల అది కాలుని క్రీడా గృహమువలె నుండెను. ఆ బీభత్స దృశ్యము చూచి నాకును ఆత్మహత్యాబుద్ధి కలిగెను. అటపడియున్న ఒక కత్తిని తీసికొని, గొంతు నరకికొనబోయితిని. ఇంతలో నొక తాపసి వచ్చి నన్ను వారించి, దయతో నా దీర్ఘకథను విని ఇట్లు ఊరడించెను: ''పుత్రా, శోకింపకుము. తప్పక నీకు శుభములు కలుగును. ధైర్యహీనునికి విద్య, కులము, సిరి ఒప్పవు. యుద్ధమున ఓడిపోయివచ్చిన ఏనుగుమీాది డిండిమము ఏమి ప్రయోజనము? మహా కాననమున తిరుగు భ్రమరములు కలిసికొన్నట్లుగా, మానవులును మరల తమ వారిని కలిసికొందురు.

నీవు ప్రాణత్యాగప్రయత్నము మానుము. తప్పక నీవు మృగాంకదత్తుని కలిసికొందువు'' అని వృద్ధతాపసి చెప్పగా, ప్రాణత్యాగప్రయత్నము మానుకొని, ఆమెనుండి సెలవుగైకొని, దక్షిణాభిముఖుడనై బయలువెడలితిని. మార్గ మధ్యమున ఈ యడవిని చేరితిని. శబరులు నన్ను దుర్గాదేవికి బలినీయదలచి పట్టుకొనిరి. నేను వారితో పోరాడి, పలువురిని చంపి, గాయములు తగిలి, సొమ్మసిల్లి పడిపోయితిని, వీరు నన్ను తమరాజు కడకు తెచ్చిరి. నా సుకృతమువలన నీపాదసన్నిధి చేరితిని.''

గుణాకరుడు తనవృత్తాంతమిట్లు చెప్పగా, మృగాంకదత్తుడు విని మిత్రసమాగమమునకు సంతసించి, అతనికి చికిత్సచేయించి, కొంతకాల మట గడపెను.

౫

యక్షవృత్తాంతము

"అనంతరము మృగాంకదత్తుడు, తనకు సమయమున సహాయము చేయుటకు దుర్గపిశాచుని పంపునట్లు శబరరాజగు మాయావటునికోరి, అతనినుండి సెలవు తీసికొని నలుగురు మిత్రులతోను ఉజ్జయినికి బయలుదేరును. దారిలో వారందరును తమాలతాలహింతాలాది మహావృక్షములతో అవనికి వేణివలెనుండు వింధ్యారణ్యమున ఒకనాడు ఒకచెట్టుక్రింద నిద్రించిరి. ఉదయము అందరును నిద్రనుండి మేల్కొని చూడగా, వారి ప్రక్కన మరియొక పాంథుడు దీర్ఘమార్గాయాసముతో బడలినట్లు ముసుగుకప్పుకొనిపరుండియుండెను. అతడు ఎంతసేపటికి మేల్కొననందున మృగాంకదత్తుడు అతని ముసుగును ఇంచుక తొలగించిచూచెను. ఏమి యాశ్చర్యము! అతడు తన మంత్రియగు చిత్రకథుడే! అతనినిచూచి మృగాంకదత్తునికిని, తక్కిన మిత్రులకును అమృతము త్రాగినంత సంతృప్తికలిగెను. ఇంతలో చిత్రకథుడు మేల్కొని రాజకుమారుని తన మిత్రులను చూచి ఆనందభరితుడై లేచి అందరిని గాఢాలింగనము చేసికొనెను. మృగాంకదత్తుడు తన వృత్తాంతమును, మిత్రులవార్తలను తెలిపెను. చిత్రకథుడు నిజోదంత మిట్లు చెప్పెను:—

చిత్రకథాఖ్యాయిక

"మిత్రులారా, అప్పుడు, నాగరాజు శాపమువలన నేను దూరమున ఎచటనో పడితిని. మూర్ఛ తేరి చూచు నప్పటికి మణులతో ధగధగలాడు కాంచనమందిరములుగల పట్టణములో నుంటిని. రత్నభూషణ భూషితుడగు దివ్య పురుషు డొకడు ఇరువురు భార్యలతో నా యొద్దకువచ్చి, నా వృత్తాంతమడిగి, నన్నుసమాధానపరచి, ఇంటికి తోడ్కొనిపోయి స్నానముచేయించి దివ్యభోజనము పెట్టించి సత్కరించెను. అతని భార్యలను అడిగి, అతడు యక్షనాయకుడని తెలిసికొంటిని. కొంతసేపు విశ్రమించిన తర్వాత, నేను యక్షనాయకుని చేరి "వియోగవ్యాధికి మందు కలదా?" అని అడిగితిని. అతడుశాస్త్ర చక్షువు గనుక, అన్ని శాస్త్రములను అవలోకించి, "మిత్రుడా, ఈ మానవ జన్మలో ఎడబాటు కలయిక అనునవి గాలికి ఎగురు దూది పింజలవలె చేరుచు, విడిపోవుచు నుండునట్టివి. కనుక నీకు తప్పక మిత్రసమాగమము కలుగును. వియోగమే ప్రధాన మగు ఈ ప్రపంచమున మందులేని వ్యాధి ఇష్టులగువారి యందు ప్రేమయే. అతిచంచలములగు సంయోగ వియోగ ములను తరంగములలో మునుగని వా డెవ్వడు? తేలని వాడెవ్వడు? అందువలన నీవుతప్పక మిత్రులను చేరుదువు. నాగశాపము తీరును. యక్షుడ నగు నేను పూర్వము మనుష్య జన్మలో సుదుస్సహమగు సుఖదుఃఖానుభవము పొందితిని. దానిని వివరించెదను వినుము.

శ్రీ దర్శనాఖ్యాయిక

త్రిగర్త దేశమున పవిత్రధనుడను బ్రాహ్మణు డుండెను. అతడు నిర్ధను డగుటవలన యక్షిణీమంత్రమును సాధించి ధనవంతుడు కాదలచి, ఒక యడవికిపోయి మంత్ర బలముచే ఒక యక్షిణినిసాధించెను. ఆమెపేరు సౌదామని. ఆమె అతనికి వశురాలై అతనికి భార్య యయ్యెను. ఆమె వల్ల అతనికి విపులమగు సంపదకలిగెను. కాని పుత్రులు కలుగలేదు. అతడు తన ఈ కొరతను భార్యతో చెప్పెను. పుణ్యములకు ఫలము సత్సంతానమేగదా! భర్త మాటలు విని సౌదామని యిట్లు చెప్పెను.

"పూర్వము కారుమబ్బుల గుంపువంటి తమాల వన ముండెను. దానిలో పృథూదరుడను యక్షుడుండెను. నేను అతని కుమార్తెనగు సౌదామనిని. నీవు అప్పుడు అట్టహాసుడ వను సుందర యక్షకుమారుడవు. నేను ఒకమారు నా తండ్రి తోపాటు కైలాసమునకు వచ్చితిని. అచట నీవు దీప్తశిఖు డను నీ తమ్మునితో ఆటలాడుచుంటివి. నేనునిన్ను చూచితిని. నీవు నన్ను చూచితివి. పరస్పరము అనురాగము కలిగెను. నా తండ్రి పృథూదరుడు అనురూపదాంపత్యమనితలచి ఇరువురికిని వివాహముచేయ నిశ్చయించెను.

"ఇంతలో నొక యవాంతరమేర్పడెను. నీవు నీతమ్ముని తోను, ఇరుగు పొరుగు యక్ష కుమారులతోను కలిసి కుబే రుని యాట లాడితివి. నీవు కుబేరుడుగాను, నీ తమ్ముడగు దీప్తశిఖుడనువాడు నలకూబరుడుగాను, తక్కినవారు పరి

జనముగాను ఆట కొనసాగుచుండెను. ఈయాట ఆకాశ మార్గమున నెటకో పోవుచున్న నలకూబరుని కంట బడెను. అతడు మిగుల కోపించి "ఓరి దుర్మార్గుడా, నీవుసామాన్యుడగు, యక్షుడవయి యుండియు, రాజువలెనటించి, పై పదవి ఆశించితివి. కనుక మర్త్యలోకమున పుట్టుము." అని శపించెను. అప్పుడు నీవు వినయముతో 'దేవా, నేను చిన్న వయస్సువాడను. వినోదార్థము ఆటలాడితినేకాని ప్రభువు కావలయునను అభిలాషతో కాదు.' అని ప్రార్థించితివి. నలకూబరుడు కనికరించి, తన దివ్య శక్తిచే నిజము గ్రహించి, యిట్లనెను. 'నా శాపమునకు తిరుగులేదు. నీవు భూలోకమున నీ ప్రియురాలగు సౌదామనితో కొంతకాలముగడపి, నీ తమ్ముడగు దీప్తశిఖుని కుమారునిగా పడసి శాప మోక్షముపొందగలవు.' ఆ శాపము వలననే నీకీ మానవ రూపము కలిగినది. నీ వృత్తాంతము నేను నా సఖుల వలన, తెలిసికొని, నీ శరణు పొందితిని. త్వరలో నీకు కుమారుడు కలిగి శాపవిమోచనము కలుగును."

పూర్వజన్మ వృత్తాంతజ్ఞురాలగు సౌదామని యిట్లు చెప్పగా పవిత్రధనుడు సంతోషించి నిశ్చింతగా నుండెను. కాలక్రమమున వారికి కుమారుడు కలిగెను. పవిత్రధనునికి శాపముగూడ తీరెను. అతడు అట్టహాస యక్షుడుగా మారి పోయెను. పిదప కొన్నాళ్లకు అట్టహాసుడు భార్యతో నిట్లనెను. 'సౌదామనీ, ఈ పట్టణమున దేవదర్శనుడను బీద బాపడున్నాడు. అతనికి మనపుత్రుని అప్పగింతము.

అతడును, అతని భార్యయును మన పుత్రుని మిగుల ప్రీతితో పెంతురు.

భర్త మాటలకు యక్షిణి అంగీకరించెను. వారిరువురును తమపాపని హేమ రత్నాభరణములతో అలంకరించి ఒకనాటిరాత్రి ఎవరికిని తెలియక ఆ విప్రునింట వదలి, అతని ప్రక్కన నొక బంగారు నాణెముల కుండను పెట్టి కైలాసమునకు బోయిరి.

తెల్లవారగనే దేవదర్శనుడు మేల్కొని సర్వాభరణ భూషితుడగు బాలకుని చూచి ఆశ్చర్యపడి సంతోషము పట్టజాలక భార్యను మేల్కొల్పి బాలకునిచూపెను. అగ్నిదేవుని వరమువలన ధనముతో సహా తమ కీ బాలుడు లభించెనని వారానందించి అతనికి శ్రీదర్శనుడను పేరు పెట్టి పెంచసాగిరి.

శ్రీదర్శనుడు కాలక్రమమున సర్వ విద్యలను, సర్వ కళలను నేర్చెను; శస్త్రాస్త్ర యుద్ధకౌశలమును సంపాదించెను. దేవదర్శనుడు తీర్థయాత్రకుపోయి స్వపుణ్యావశమున త్రివేణీ సంగమమున మరణించెను. అతని యిల్లాలు దుఃఖముతో అగ్ని ప్రవేశముచేసి మరణించెను. శ్రీదర్శనుడు ఈవిధముగ దగ్గరి బంధువు లెవరును లేనివాడాయెను. అన్ని విద్యలు నేర్చిన వాడయినను ద్యూత వ్యసనమున తగుల్కొనెను. జూదమువలన అతని సంపదయంతయు కరగిపోయెను. అతడు దుమ్ముకొట్టిన శరీరముతో, కట్టుకొనుటకు గుడ్డలులేక, తలక్రింద భుజమును తలగడగా పెట్టుకొని నేలమీద పడి

యుండు జూదగాండ్రతో పాటు అతడును వారివలెనే తిండిలేక నా యనువారులేక మాట పలుకులేక యోగివలె నిశ్చల ధ్యానమున దేనినో యోచించుచు గడుపుచుండెను. తుద కతనికి "ఛీ ఈజన్మమేల ? మరణించుటలెస్స!" యను సంతాపము కలిగెను.

అప్పుడు ముఖరుడను అతని మిత్రుడు అతనితో నిట్లనెను. "ఆహా! నీ కెంత వ్యామోహము! నీవు ధీరుడవు, విద్వాంసుడవు, వివేకవంతుడవు. నీకుకూడ ఈ లాటిహృదయ భ్రమమా? ధనములేదనికదా నీవు శరీర త్యాగము చేయ దలచితివి. భావి కల్యాణ సంపదలకు ఈ దేహమేకదా ఆల వాలము. త్రివర్గ సాధనమగు ఈశరీరముతో దేనినిసాధింప లేము! సకలార్థసిద్ధి రత్నములకును ఈ దేహము క్రయ విక్రయభూమి. కనుక దేహమున్ననే ఎన్ని కోరికలయినను పడయవచ్చును."

ముఖరకుని మాటలువిన్న శ్రీదర్శనునికి ధైర్యము కలిగెను. మురికినీరు చిల్లగింజచే తేరునట్లు, మంచిబుద్ధి విని మనస్సు విమలమగును గదా! పిదప శ్రీదర్శనుడు ముఖర కుడు తెచ్చిన భోజనమును మితముగభుజించి, అతనితో కూడ ఆరాత్రియందే ఎవ్వరికంటను పడక దేశాంతరమునకు పోయెను. మానము నశించి, ధనముపోయి, స్వజనులు శత్రువులయినప్పుడు స్వదేశమున నుండుట మానవులకు తగదు. అట్లుండుట విడంబనకు నిదర్శనము.

వారిరువురును ఇట్లు పోవుచుండగా, శ్రీ దర్శనుని శైశవముననే బ్రాహ్మణునియింట వదలిపోయిన తలిదండ్రులు అట్టహాసుడును, అతనిభార్య సౌదామనియును గగన మార్గమున పోవుచు, తమ కుమారుని దీనావస్థను గనిరి. అట్టహాసుడు కనికరించి, అతనికి అగుపడక ఆకాశమునుండియే 'శ్రీ దర్శనుడా సమీపముననే మాళవ దేశమున్నది. దానిని శ్రీసేనుడను రాజు పాలించుచున్నాడు. అతడు చిన్నతనమున ద్యూతవ్యసనముగలవాడు. కష్టములనుభవింపనివాడు పరులవ్యథలను ఎట్లు గుర్తించును? అతడు జూదమున పడరానిపాట్లు పడినవాడుగావున జూదగాండ్రకై పెద్దమఠమును గట్టించియున్నాడు. అచట జూదగాండ్రు కోరినవన్నియు నిత్తురు. నీయింట నీతల్లి దేవదర్శనునిభార్య భూమిలో పాతిపెట్టిన రత్నభూషణములున్నవి. వానిని పాథేయముగా తీసికొని మాళవ దేశమునకు పొమ్ము. నీకు శుభములు కలుగును' అని పలికెను. శ్రీ దర్శనుడు ఆ మాటలువిని వాని నిజము తెలియగోరి, చెలికానితోగూడ ఇంటికి మరలెను. దారిలో పంటచేల మధ్యనున్న ఒక గ్రామముచేరి, దప్పి తీర్చుకొనుటకై చెరువుగట్టునకు పోయెను.

అతడు నీరుత్రాగి గట్టున విశ్రమించియుండగా, నీటికై యచటికొక కన్యకవచ్చెను. అతడు కుతూహలముతో 'ఎవతెవు నీవు?' అని అడుగగా, ఆమె యిట్లు చెప్పసాగెను:—'ఆర్యా, నేను పద్మగర్భుడను బ్రాహ్మణుని కుమార్తెను. నాపేరు పద్మిష్ఠ. నాకొక గుణవంతుడగు

అన్నయుండెను. అతని పేరు ముఖరకుడు. అతడు జూదము మరగి యిల్లు విడిచి యెటకో పోయెను. నాతండ్రి నాతో కూడ అతనిని వెదకుచు వెదకుచు ఇటకుచేరెను. నిన్నరాత్రి చోరనాయకుడగు వసుభూతియను బ్రాహ్మణబ్రువుడు నా తండ్రినిచంపి, నన్ను తనయింటబంధించి, తనపుత్రునకిచ్చి బలవంతముగ పెండ్లిచేయదలచుచున్నాడు. అతడు ఒక వర్తకులబిడారమును దోచుకొనుటకు పోయినాడు. దొంగల రాజునకు మీసంగతి తెలిసిన మీగతి యేమగునో! నా దుఃఖముకన్నను, మీ క్షేమగునోయను తాపమే నన్ను మిగుల బాధించుచున్నది.'

ముఖరకుడు ఆమె మాటలువిని, ఆమెను తనసోదరిగా గుర్తుపట్టి తండ్రి మరణమునకు మిగుల శోకించెను. శ్రీదర్శనుడు ఊరడింపగా, అతడు తనసోదరిని ఓదార్చెను. పిదప ముగ్గురు దొంగల బారిపడక తప్పించుకొను నుపాయమాలోచించిరి. శ్రీదర్శనుడు మరణాసన్నునివలె నటింపవలెను. ముఖరకుడు అతని సేవకునివలె నటింపవలెను. పద్మిష్ఠ చోరనాయకునితో ఈసంగతి చెప్పును. చోరనాయకుడు వారివద్దకు వచ్చినప్పుడు ముఖరకుడు, అతనితో, 'ఆర్యా, ఇతడు నా దొర; వ్యాధిగ్రస్తుడు. మరణించుచున్నాడు. మా యొద్ద రత్నభూషణములున్నవి. ఈ రాత్రి మాకు ఆశ్రయమిండు. మా నగలను మీవద్ద భద్రపరచుకొనిమెదము. రేపటిసంగతి చూతము.' అని దీనముగా పలుకును. పిదప తప్పించుకొను నుపాయము ఆలోచింపవచ్చును. ఈ రీతిగా వారు ఆలోచించి ప్రవర్తించిరి. అన్నియు

అనుకొనినయట్లే జరిగెను. మరణాసన్నుఁడగువానిని చంపుట యెందులకు? ధనమును రేపే తీసికొనవచ్చును — అని దొంగలనాయకుడు తలచి వారికి ఆరాత్రి తనయొద్ద విడిది కల్పించెను. వారిరువురును తమనగలతోను పద్మిమ్మతో గూడను రాత్రియెట్లో తప్పించుకొని, అడవులబడి, దారిలో నొకచోట ఒకయక్షకాంతను ఇంత భిక్షమడిగి భుజించి, మాళవముచేరి, శ్రీసేనభూపాలుని రాజధాని కేగి, ఒక పూటకూటి యవ్వయింట బసచేసిరి.

వారు ఆయవ్వతో తమవృత్తాంతము చెప్పి, యక్కడి సంగతులు తెలుపుమని కోరిరి. ఆయవ్వ వారినిచూచి దిగులుతో నిట్లనెను:—"నాయనలారా, శ్రీసేనమహారాజిపుడు క్షయవ్యాధితో బాధపడుచున్నాడు. ఎందరువైద్యులు, ఎందరు మంత్రవేత్తలు చికిత్సచేసినను ఆవ్యాధి కుదురుట లేదు. ఒక మంత్రధరుడువచ్చి, రెండవ సాధకుడు లేక సిద్ధి లేదనియు, మరియొక వీరుడు దొరకినయెడల, తాను బేతాళుని సాధించి, వ్యాధిమాన్పుదుననియు రాజుతో విన్నవించెను. రాజు, 'జూదగాండ్రమఠమున నెవ్వడైన శూరుడున్నాడేమో వెదకుడు. ధైర్యసాహసములకు జూదగాండ్రు నెలవు.' అని ఉత్తరువు చేసెను. మీరు వీరులవలెనున్నారు. మఠాధిపతి యొద్దకుపోయి, మిమ్ము తెలుపుకొనుడు. రాజునకు మేలుకలిగిన మీకు సత్కారము కలుగును."

అవ్వమాటలు శ్రీదర్శను డంగీకరించి ద్యూతమఠమునకు పోయెను. మఠాధిపతి అతనిని రాజునకు తెలియ

పరచెను. అతనిని చూడగానే శ్రీసేనమహారాజునకు తన పని నెరవేరుననను నాశకలిగెను. మంత్రధరునిరావించి, శ్రీదర్శనుని అతనికప్పగించి, "మహాత్మా, ఈవీరుడు నీకు బేతాళ సాధనమునకుతోడ్పడును. ఇక నీవు మంత్రసాధన మొనర్చినా వ్యాధికుదుర్పుము. అని ఆజ్ఞాపించెను. మంత్రధరుడు శ్రీదర్శనుని తనవెంట పిలుచుకొనిపోయి, 'వీరుడా, బేతాళునిసాధించుటకు తోడ్పడగల ధైర్యమున్నయెడల, ఈరాత్రి నన్ను ఈపట్టణపు వల్లకాటిలో కలిసికొనుము.' అని చెప్పి రాజునొద్ద సెలవుగైకొనిపోయెను.

శ్రీదర్శనుడు మఠమునకు పోయి, ముఖరకునికిని, పద్మిష్ఠకును యావద్వృత్తాంతమును తెలిపి, విశ్రమించి రాత్రి కత్తిపట్టుకొని శ్మశానమున కేగెను. శ్మశానమున నతడు తిరుగుచు మంత్రధరుని వెదకికొని "నేను చేయవలసిన పని యేమి? సెలవిండు." అని వేడుకొనెను. మంత్రధరుడు సంతుష్టుడై "ఇక్కడికి పడమట కొంతదూరమున శింశుపా వృక్షమొకటియున్నది. దాని క్రిందనున్న శవమును భద్రముగా తీసికొనిరమ్ము" అని అతనికి ఆజ్ఞాపించెను. శ్రీదర్శనుడు సరేయని ఆ చెట్టువద్దకు పోగా, మరియొక సాధకుడు, ఆశవమును మోసికొనిపోవుచుండుట యగపడెను. అతడు వానిని ముందుకుత్రోసి, శవమును గట్టిగా పట్టుకొని లాగెను. ఆ సాధకుడును లాగెను. వీ రిరువురును లాగుచుండగా పీనుగు బేతాళావిష్టమై వికృతముగా నరచెను. ఆ యరపునకు రెండవ సాధకుడు భయపడి మరణించెను. శ్రీ దర్శనుడు ఆ శవ

మును మంత్రధరునియొద్దకు మోసికొని పోయి, యాగ స్థలమున పెట్టెను. మంత్రధరుడు మిగుల సంతోషించి, ఆ శవము ముఖమున మనుష్యుని ఎముకలతో చేసిన స్రుక్స్రువములతో హోమముచేయ గొడగెను. వెంటనే ఆ శవము నోటినుండి యగ్ని పుట్టి ప్రజ్వలించి, కుహకహారవము బయలు వెడలెను. ఆ రవమునకు మంత్రధరుడు భయమంది స్రుక్స్రువములను జారవిడిచి పరుగిడెను. శవము వెంటనే మంత్రధరుని తరిమిపట్టి మ్రింగి వేసెను. శ్రీదర్శనుడు శవము బేతాళావిష్టమయి యున్న దని గ్రహించి, కోపావిష్టుడై ఒరనుండి కత్తిదూసి, బేతాళుని జంపబోయెను. బేతాళుడు అతని ధైర్యమునకుమెచ్చి, "ఓయీ, నీ సాహసమునకు మెచ్చితిని. ఈ సిద్ధి పొందిన ఆవాలు తీసికొనుము. వీనిని నూరి తలకు పట్టువేసిన మాత్రాన రాజు యక్ష్మరోగము శాంతించును. నీవును రాజ వగుదువు." అని చెప్పెను. శ్రీ దర్శనుడు వినయముతో బేతాళునికి నమస్కరించి "మంత్రధరుడు లేక నేను రాజు సన్నిధికి ఎట్లుపోదును? మంత్రధరుని నేనుచంపి వేసితినని రాజు నన్ను అనుమానించి శిక్షింపడా?" అనెను. అందులకు బేతాళుడు, "నీవు భయపడకుము. నేను ఆవేశించిన ఈ శవము పొట్టచీల్చిచూపుము. లోపల మంత్రధరునిశవము కనిపించును. రాజాదులు నమ్ముదురు." అని చెప్పి అదృశ్యుడాయెను.

పిదప శ్రీ దర్శనుడు జూదగాండ్ర మఠముచేరి, తెల్లవారగనే, కాల్యకృత్యములు ముగించి శ్రీ సేనుని

యాస్థానమునకు పోయెను. రాత్రి జరిగిన వృత్తాంతమంతయు అతనికి నివేదించి, శవము కడుపుచీల్చి మంత్రధరుని చూపించి, నమ్మించి, సిద్ధిపొందిన ఆవాలునూరి రాజు తలకు పట్టువేసి, అతని వ్యాధిని పోగొట్టెను. రాజు మిక్కిలి ప్రీతి చెంది, సంతానము లేనివాడుగావున, తన రాజ్యమునకు తగిన సత్త్వసాహసశాలి అతడే యని నిశ్చయించి, అతనిని పుత్రునిగా స్వీకరించి, యౌవరాజ్యపట్టము కట్టెను. శ్రీదర్శనుడు రాజ్యమునుపొంది, పద్మిష్ఠను పెండ్లాడి, ముఖరకుని మంత్రినిజేసి, రాజ్యమేలుచు సుఖముగా నుండెను.

అనంగమంజర్యాఖ్యాయిక

ఇట్లుండగా ఒకమారు అపరకుబేరు డనదగిన ఉపేంద్రశక్తియను వర్తకు డొకడు తన బిడారముతోపాటు ఆనగరమునకు వచ్చెను. అతడు తనకు సముద్రపు తరగలలో దొరికిన ఒక బంగారు వినాయక విగ్రహమును శ్రీదర్శన యువరాజునకు కానుకగానిచ్చెను. శ్రీదర్శనుడు ఆ విగ్రహమును మంత్రజ్ఞులగు బ్రాహ్మణులతో విధిపూర్వకముగా రత్నఖచితమగు మందిరమున ప్రతిష్ఠించి, యాత్రా మహోత్సవములను చేయించెను. అతని శ్రద్ధా భక్తులకు గణనాయకుడు మెచ్చి, తన గణములతో నిట్లు పలికెను : 'శ్రీదర్శనుడు త్వరలో చక్రవర్తియగును. హంసద్వీపాధినాథుని తనయ అనంగమంజరి అతనికి నా వరమువలన భార్యయగును. మీరు ఇతనిని అనంగమంజరి ఇష్టపడునట్లు చేయుడు.' గణనాయకుని ఆజ్ఞ మేరకు గణపురుషులు తమ

మాయతో రత్నపర్యంకసుప్తుడగు శ్రీదర్శనుని ఆరాత్రియే క్షణములో హంసద్వీపమున అనంగమంజరి యొద్దకు చేర్చి అతనిని మేల్కొల్పిరి.

శ్రీదర్శనుడు మేల్కొని చుట్టుపట్లుచూచి ఆశ్చర్య పడెను. అది తన పడకటిల్లుకాదు. మరియొక లోకమువలె నుండెను. పందిరి పట్టెమంచముపై ఒక లోకోత్తరసుందరి నిద్రించుచుండెను. శ్రీదర్శనునకు మరియును విస్మయమై, ఆమెను మేల్కొల్పి నిజము కనుగొనవలెనని నిశ్చయించి, అనంగమంజరిని మేల్కొల్పెను. ఆమె వెంటనే మేల్కొని అతనిని చూచి, సౌమ్యత యుట్టిపడు అతని ముఖముచూచి సౌందర్యమును, రాజవేషమును పరికించి, అతడు సత్పురుషుడని నిశ్చయించి, 'ఎవరుమీరు? ఇక్కడికి వచ్చుటకు కారణమేమి? ఎట్లువచ్చితిరి?' అని ప్రశ్నించెను. శ్రీ దర్శనుడు తన వృత్తాంతము పూసగుచ్చినట్లు చెప్పెను. ఆమెయు తన పుట్టుపూర్వములు తెలిపెను. అది కలగాదనియు వాస్తవమే యనియు ఇరువురకును నమ్మకము కలిగెను. ఇరువురును వివాహమాడ నిశ్చయించి, ఉంగరములను మార్చుకొని సంభాషించుచు నిద్రపోయిరి. గణపురుషులు అతనిని హంసద్వీపము నుండి మరల మాళవ రాజధాని చేర్చిరి.

శ్రీదర్శనుడు ఉదయము మేల్కాంచిచూడగా, తన నగరున పడకటింటనే యున్నట్లు కనుగొని ఆశ్చర్యపడెను. చేతివ్రేలిని చూచుకొనగా, అనంగమంజరి పేరున్న రత్నాం

గుళీయకముండెను. అతడది స్వప్నముగాదని నిశ్చయించు కొని, దైవమాయ కాబోలునని తలపోసి, శ్రీసేనమహా రాజుకడకుపోయి, యావద్వృత్తాంతము నివేదించెను. అతడు తన పెంపుడుకుమారుని ప్రీతికోసము "హంసద్వీపము నకు దారి తెలిసినవారు రాజుగారి యాస్థానమునకు వచ్చి మనవిచేయవచ్చును" అని దండోరావేయించెను.

అచ్చట హంసద్వీపమున అనంగమంజరియును శ్రీ దర్శనుడు పొందిన స్థితినే పొందెను. రాత్రి వృత్తాంత మంతయు తనతండ్రియగు అనంగోదయునికి తెలియజేసి, శ్రీదర్శనుని పేరున్న ఉంగరమును చూపెను. అతడు "ఉంగ రముపై శ్రీదర్శనుడను పేరుండుట నిజమే. అయిన అత డెచటనున్నాడో, ఏరాజవంశమువాడో తెలియుట యెట్లు? ఏమైనను బ్రహ్మసోమయోగీశ్వరునికడకు బోయి, అతని నడిగిన ప్రయోజనముండునేమో చూచెదను. అతడు త్రికాలవేది, యోగదృష్టిచే నంతయును ఎరుగగలవాడు." అని యోచించి, అతనియొద్దకుపోయి, ఏకాంతమున తన కుమార్తె అభిప్రాయమును తెలియజేసెను. ఆయోగివరుడును తనమహిమతో సకలమును ఎరిగి "రాజా, ఈ ఉంగరము మాళవదేశ యువరాజగు శ్రీదర్శనునిది. అతనిని గణ పురుషులు రాత్రి యిచ్చటికి తెచ్చి, మరల మాళవము చేర్చిరి. అతడు నీకుమారితకు అనురూపుడగు వరుడు. వెంటనే వివాహము వైభవముతో చేయింపుము" అనెను. అనంగో దయుడు మిగుల విస్మయముచెంది ఆర్యా, హంసద్వీప మెక్కడ? మాళవమెక్కడ? అంతదూరము మరియొకరు

పోయి కార్యముసాధించుట సాధ్యముకానిపని. తక్కిన సకల కార్యములును మీ అనుగ్రహముననే సిద్ధించుచున్నవి. ఈ పనినికూడ మీరే చేసిపెట్టి నాపుత్రిని అనుగ్రహింపుడు'' అని వేడుకొనెను. ఆ యోగియును అతనియెడ దయగలవాడయి, ఖేచరవిద్యను తెలిసినవాడుకావున గగనమార్గమున మాళవ రాజధానిచేరి, శ్రీదర్శనుడు నిర్మించిన వినాయకుని మందిర మున దిగి, అతనిని ప్రస్తుతించి విశ్రమించియుండెను.

అప్పుడచటి కొక పిచ్చివాడువచ్చి బ్రహ్మసోమ యోగిపై రాళ్లు విసరసాగెను. యోగి అతని పిచ్చిని తన మంత్రబలముచే కుదిర్చి, స్వస్థుని చేసెను. పిచ్చివాడు ఆ విఘ్నేశ్వరవిగ్రహమును శ్రీసేనునికి బహూకరించిన ఉపేంద్రశక్తియను వర్తకుని కుమారుడు మహేంద్రశక్తి. అతడు ఇంటికిపోగానే తలిదండ్రులు, బంధువులు ఆనందపడి, అతని వెంట బ్రహ్మసోమయోగికడకు వచ్చి, సత్కరించిరి. ఎవ్వడో దివ్యసిద్ధుడు విఘ్నేశ్వరాలయమున విడిసియున్నా డను వార్త నగరమంతట వ్యాపించి, శ్రీసేనుని చెవినిబడెను. అతడువచ్చి యోగికి నమస్కరించి తనకుమారుని మనో రథము తెలిపి, హంసద్వీపమార్గము నడిగెను. యోగి చిరు నగవుతో తాను హంసద్వీపవాసియగుట, అనంగోదయుని పనుపున వచ్చుట మొదలగునవి తెలిపి, రాజునకు నమ్మ కముకలిగించి, తనవెంట శ్రీదర్శనుని హంసద్వీపమునకు పిలుచుకొనిపోయెను.

హంసద్వీపమున శ్రీదర్శనునకును, అనంగమంజరికిని వివాహము కడువైభవముగా జరిగెను. శ్రీదర్శనుడు

అనంగమంజరితోకూడ బ్రహ్మసోమయోగి ప్రభావమున మాళవదేశమునకు మరలివచ్చి సుఖముగానుండెను. కాల క్రమమున శ్రీసేనమహారాజు వృద్ధుడై తన రాజ్యమును అతనికి అప్పగింపగా, అతడు న్యాయముగ ప్రజలను పాలించుచు, పృథివిని జయించి, చక్రవర్తియాయెను. పిదప కొంతకాలమునకు శ్రీదర్శనుడు పద్మదర్శనుడు, అనంగదర్శనుడు అను తన యిరువురు పుత్రులకును రాజ్యమప్పగించి ఇరువురు భార్యలతో తపోవనమునకు పోయెను. అట కొంతకాలము వానప్రస్థుడైయుండి, యక్షరూపముపొంది, యక్షలోకముచేరెను.

"చిత్రకథకుడా, శ్రీదర్శనరాజయిన దీప్తశిఖుడను యక్షుడను నేనే. వీరిరువురును అప్పటి రాణులు పద్మిష్ఠ, అనంగమంజరి యనువారు; జ్యోతిర్లేఖ ధూమలేక యను యక్షకన్యలు. అసారమగు ఈ సంసారమున ప్రాణులందరకును సుఖదుఃఖములు తప్పవు. విషాదము పొందకుము. మృగాంకదత్తునితో నీకు సమాగమము కలుగును."

"దేవా ఆయక్షనాయకుడిట్లు ఊరడించి ఉపచరింపగా కొన్నాళ్లు అతని భవనమున గడపితిని. మీ రిచటికి వచ్చితిరని తెలిసి, యక్షనాయకుడు మీ రందరును నిద్రించుచుండగా నన్ను ఇచ్చటికి చేర్చెను."

చిత్రరథుని సంగతి విని మృగాంకదత్తుడును, అతని మిత్రులును పరమప్రీతిపొందిరి. వారందరును ఆనాడచ్చటనే గడపి, మరునాడు ఉజ్జయినికి పయనమైరి.

6

వారణరాజ వృత్తాంతము

మృగాంకదత్తాదులు దారిలో నొక కారడవిని చూచిరి. అది ఎత్తైన తమాల తమాలతాది వృక్షములచే సూర్య బింబమును తాకుచు, ఇంద్రనీల శిలా స్తంభములతో చీకటి కొరకై కట్టిన మండపమువలె భయంకరముగ నుండెను. అచ్చట నొక పొదరింట ఎవరో సంభాషించుచున్నట్లు మాటలు వినబడెను. వారు తొంగిచూడగా, ఒక యేనుగు ఒక గ్రుడ్డివానికి తొండముతో ఫలములను అందించుచు, సంభాషించుచుండెను. మృగాంకదత్తుడు తన మిత్రులతో ''ఆహా! ఏమి ఆశ్చర్యము! అపూర్వముగనున్నదే! ఈ అంధుని ఏనుగు బంధువునువలె ఆదరించుచున్నది. ఈగ్రుడ్డి వాడెవడు? మన మిత్రుడగు చండశక్తివలె నున్నాడే? అతడేనా? అయిన ఈ గ్రుడ్డితన మెందుకు?'' అని పలికి, ''ఈ సంభాషణను మరుగుననుండి వినియెదము'' అనెను. వారందరును మరియొక పొదచాటున పొంచియుండిరి.

అప్పుడు ఆ ఏనుగు ఆ గ్రుడ్డివానితో ''నేను పూర్వ జన్మమున ఒక రాజపుత్రుడను. భ్రాతృవధకోసమై వ్రతమాచరించి త్రినేత్రుని శాపమున ఏనుగునైతిని. మీరెవరు? మీ గ్రుడ్డితనమునకు కారణమేమి?'' అని అడిగెను. అంధుడు బాష్పగద్గద స్వరముతో నిట్లు చెప్పెను. ''నేను మృగాంక

దత్తుని పదవమంత్రిని. నా పేరు చండశక్తి. నాగరాజు శాపమున గ్రుడ్డివాడ నైతిని. నీ వృత్తాంతము సవిస్తరముగ చెప్పుము. నీవును శాపవశమున ఏనుగురూపము ధరించిన దురదృష్టవంతుడవని తలంతును.'' అనెను.

మృగాంకదత్తుడు మంత్రులతో ''మిత్రులారా, ఇతడు చండశక్తియే. అయ్యో! ఎంతకష్టముల పాలయినాడు! మన మిప్పుడే అతనియొద్దకుపోయిన మేలేయగునో! కీడే యగునో! మనము ఏనుగు పలుకులను పూర్తిగా వినినపిదప కర్తవ్యము ఆలోచింతము. ఇంతలో కలుగు ప్రమాద మేమియు లేదు.'' అనెను. ఏనుగు సవిస్తరముగా తనవృత్తాంతము చెప్ప దొడగెను.

భీమభటాఖ్యాయిక

''రాఠ యను నగరము రాజధానిగా ఉగ్రభటుడను రాజు రాజ్యమేలుచుండెను. అతనికి పేరుకుతగినట్లు మనోరమ యను రాణియుండెను. ఒకనాడు లాలకుడను నట్టువకాడొకడు ఆ రాజాస్థానమునకువచ్చి, అమృతాహరమను నాటకమును ఆడెను. ఆ నర్తకుని కుమార్తె దాసిక యనునది ఆ నాటకమున మోహినీవేషము వేసెను. రాజు ఆమె రూపమునకును, అభినయచాతుర్యమునకును ప్రీతుడై, ఆమెతండ్రి యగు లాలకునికి ఏరాళముగ ధనమిచ్చి, ఆమెను వివాహ మాడెను. అతనికి పుత్రకామేష్టివలన మనోరమయందు భీమభటుడను పుత్రుడును, నర్తకియగు దాసికయందు సమరభటుడను పుత్రుడును కలిగిరి. వారిరువురును పెరిగి పెద్దవా

శైరి. కళలయందును, శస్త్రవిద్యయందును భీమభటుడు అధికుడు. అయినను రాజు దాసికపైనున్న ప్రీత్యతిశయముచే సమరభటుని మిక్కిలి యాదరించుచుండెను.

ఒకమారు అన్నదమ్ము లిరువురును వినోదమునకై యుద్ధము చేయుచుండగా, భీమభటుని ఆయుధముతో సమరభటుని తలకు గాయము తగిలెను. రక్తసిక్తుడగు తనకుమారుని దాసిక రాజువద్దకు కొనిపోయి, భీమభటునిపై కొండెములు చెప్పెను. ఉగ్రభటుడు కోపగించి, భీమభటుని శిక్షించి దూరముననుంచి, సమరభటునికి కొందరు రాజ కుమారులను తోడుగా చేసెను. సమరభటుడు తండ్రిబలము చూచుకొని అన్నను అవమానించుచుండెను. వారిరువురకును మిత్రుడగు శంఖదత్తుడను బ్రాహ్మణకుమారుడు సమరభటుని యొద్దకు పోయి, అన్నతో వైరము తగదని హితవుచెప్పెను. సమరభటుడా మాటలువినక, అతనినిగూడ అవమానించిపంపెను. శంఖదత్తుడు పగబూని, సమరభటుని జయించుటకై భీమభటునితో చేరెను.

ఒకమారు మణిదత్తుడను వర్తకుడు దేశాంతరము నుండి ఒక గుఱ్ఱమునుతెచ్చి అమ్మజూపెను. అది సంకల్పము వలె శీఘ్రముగా పరువెత్తునది. సూర్యమండలమునుండి దిగి వచ్చినదా యన్నంత తేజోవంతముగనుండెను. పాలకడలి వలె తెల్లగ నుండెను. దానిని భీమభటుడు వర్తకునియొద్ద వెలయిచ్చికొనెను. సరమభటుడు దర్పాంధుడై దానిని అపహరించుకొని వచ్చుటకు భటులతో వచ్చెను. భీమభటుడు

శంఖదత్తుని సాహాయ్యముతో సమరభటుని సేవకులను చంపి, సమరభటుని గాయపరచెను. భీమభటునితల్లి మనోరమ ఈ సంగతి యెరిగి రాజిది తెలిసిన భీమభటుని చంపునని భయపడి, తన రత్నభూషణములను, వలసినంత ధనమును ఇచ్చి, అతనిని మాతామహుని యింటికి పొమ్మనిచెప్పెను. భీమభటుడు తన గుఱ్ఱమెక్కి, శంఖదత్తుడు మరియొక గుఱ్ఱముపై తనవెంటరాగా బయలుదేరెను. దారిలో ఒక అరణ్యము తారసిల్లెను. చీకటిపడెను. వారిరువురును గుఱ్ఱములపై పయనము సాగించుచునేయుండిరి. గుఱ్ఱముల డెక్కల తాకిడికిని, సకిలింపులకును అడవిలోని సింహములు వచ్చి వారిపైబడి గుఱ్ఱములను చంపివేసెను. వారిరువురును, తమఖడ్గములతో ఆ సింహములను చంపివేసి, ఎట్లో అడవి దాటి, తెల్లవారునప్పటికి గంగాతీరమును చేరి విశ్రమించిరి.

పిదప వారు గంగాతీరముననే, మరికొంతముందునకు పోయిరి. అచట నొక విప్రయువకుడు వేదపారాయణము చేయుచు నిష్ఠతో బ్రహ్మచర్యవ్రతము జరుపుచుండెను. అదిచూచి భీమభటుడు ''ఆర్యా, ఏల నీవు ఒంటరిగా ఇట నున్నావు?'' అని ప్రశ్నించెను. ''ఆర్యా, నేను వేదవేదాంగములను చదివినవాడనైనను ధనహీనుడను. అందువలన గృహస్థాశ్రమము స్వీకరింపజాలకపోతిని. అందువలన నిట గంగాతీరమున పండ్లుదిని వేదములను వల్లించుచు కాలము గడుపుచున్నాను'' అనెను. భీమభటుడు ఆమాటవిని కనికరించి, తనమిత్రునితో మంతనముచేసి, తన తల్లియిచ్చిన

రత్నాభరణములను, ధనమును ఆబ్రహ్మచారి కిచ్చెను. పిదప నిరువురును గంగను దాటుటకు వీలుకలుగునేమో యని కొంతదూరము గట్టువెంటనడచి వెరవుకానక, ఈదుకొని దాటుటకు నిశ్చయించిరి. నడియేట నీటివేగమునకు శంఖదత్తుడు కొట్టుకొనిపోయెను. భీమభటుడు ఆవలిగట్టుచేరి మిత్రునికోసము ఎంతోతడవు వేచియుండి, చాలతడవు వెదకెను. మిత్రుడులేని జీవితము అంధకారబంధురముగా తోచెను. అతడు మిగుల శోకించెను. చెలికాడు సంపదలతోడి కేళిసదనమువంటివాడు; కష్టములలో ఆశ్రయమిచ్చువాడు; రహస్యములను కాపాడుటకు కోశాగారమువంటివాడు. అట్టి మిత్రుడు కనిపింపకపోవుటవలన గంగలో పడి ఆత్మహత్యచేసికొన నుద్యమించెను. ఎంతటి ధీరులైనను ఇష్టులు కోల్పోవుటను సహింపలేరు.

అప్పుడు భగవతి గంగ అతనికి ప్రత్యక్షమై ''పుత్రా, సాహసమునకు పూనుకొనకుము. నీ చెలికాడు మరణించలేదు. త్వరలోనే నిన్ను కలసికొనును. ప్రతిలోమానులోమ యను దివ్య విద్య నొకదానిని నీకు ఉపదేశించుచున్నాను. దీనిని ప్రతిలోమముగా పఠించిన కోరినరూపము వచ్చును. అనులోమముగా పఠించిన ఒరులకంటపడడు. ఇది సప్తాక్షరీవిద్య. దీని మహిమవలన నీవు గొప్పరాజ్యము సంపాదించి చక్రవర్తివగుదువు.'' అని ఆ విద్యను ఉపదేశించెను.

భీమభటుడు గంగాదేవిమాటలపై విశ్వాసమూని, ధైర్యముతో, ఉత్సాహమను రథము నెక్కి బయలు వెడలి సకలసంపదలకు నిలయమగు లాటదేశము చేరెను. అతడు లాటదేశ రాజధాని చేరి, అట తిరుగుచు, నొకచోట ద్యూత శాలనుచూచి, కుతూహలముతో లోన అడుగిడెను. అచట, జూదమాడి ధనముకోల్పోయి మోకాళ్ల పైతలలిడి యోగుల వలె నిశ్చలదృష్టితో ఆలోచించువారును, పరాజయము కలుగగా, నేలను చేతితో తాటించి హాహాకారము చేయు వారును, ఆక్షేపించువారును, కోపముతో ప్రతిజ్ఞలు చేయు వారును, లేచినిలబడి చేతులు త్రిప్పుచు నేదియో చెప్పువారును, పాములవలె బుసకొట్టువారును, పిచ్చివారివలె గుడ్డలు లేక దిసమొలతో నున్నవారును—ఇట్లు జూదగాండ్రు పలు తెరగులనుండిరి. భీమభటుడును కౌతుకముతో వారితో జూద మాడి, అందరిని గెలిచెను. పిదప, వారితో "మిత్రులారా, నేను వినోదమునకై జూదమాడితినిగాని, ధనాపేక్షతో గాదు. మీరు మీసొమ్మును తీసికొనుడు" అని చెప్పి వారి సొమ్ము వారికిచ్చివేసెను. అతని యౌదార్యమువలన జూద గాండ్రందరును మిత్రులైరి.

భీమభటుడు ఆ నెచ్చెలులకథలను వినుచు, తన వార్తలను చెప్పుచు కొన్నాళ్లు అచట గడపెను. ఇంతలో వానకాలమువచ్చెను. విపాశానది నిండుగ ప్రవహించు చుండెను. ఒకనాడు బెస్తలు ఏనుగువంటి పెద్ద చేపనుపట్టి ఒడ్డుచేర్చిరి. దానిని చూచుటకు వారందరును కోలాహల

ముతో ఏటియొద్దు చేరిరి. భీమభటుడును తన మిత్రులతో నచటికిపోయెను. బెస్తలు దాని పొట్టను కత్తులతో కోసిరి. దానినుండి ఒక మనుష్యుడు వెలువడెను. జనులందరును మహాశ్చర్యముతో చూచుచుండిరి. భీమభటుడు జనులను త్రోసికొని ముందుకుపోయి, తనమిత్రుని కౌగలించుకొని, చుట్టును మూగిన జనులకు తనవృత్తాంతము చెప్పి, చేపల వారికి కొంత ధనమిచ్చి మిత్రులతోగూడ ద్యూతశాలకు వచ్చెను. దారిలో శంఖదత్తుడు తన వృత్తాంతమును సంగ్రహముగ నిట్లు చెప్పెను: "చెలికాడా, ఆనాడు అట్లు గంగాప్రవాహమున కొట్టుకొని పోవుచు సముద్రము చేరితిని. నన్నొక తిమింగిలము మ్రింగివేసినది. నేను దానికడుపున ప్రవేశించి, ఇన్నాళ్లును అచ్చటే కాపురముచేసితిని. నేడు విపాశానదిలో ఆ తిమింగిలము ధీవరులకు పట్టువడినది. వారు దాని కడుపుచీల్చి నన్ను వెలికితీసిరి. నిన్ను చూచుభాగ్యము మరల కలిగినది." భీమభటుడు తనమిత్రుని సంగతివిని విధి విధానమునకు ఆశ్చర్యపడెను.

ఇట్లుండగా ఆ నగరమున నాగరాజోత్సవములు వచ్చెను. భీమభటుడు మిత్రులతోగూడ ఆ ఉత్సవములను చూడబోయెను. చంద్రాదిత్యమహారాజుకుమార్తె హంసావళి యనునదియు దాసీజనముతో ఆ ఉత్సవముచూచుటకై నాగరాజమందిరమునకు వచ్చెను. స్ఫటికపు బొమ్మవలె, వెన్నెలగుంపువలెనున్న హంసావళిని భీమభటుడుచూచెను. ఆమెయును భీమభటునిచూచి, ఆప్తురాలగు నొకదాసినిపంపి

అతని వృత్తాంతము తెలిసికొనెను. పెండ్లియాడవలెనని యిరువురకును సంకల్పము కలిగెను.

ఆనాటిరాత్రి రాజకన్యక అంతిపురమునుండి భీమ భటుని కడకువచ్చి, ఏకాంతమున ఆతనికి రాజకుమార్తెస్థితిని తెలిపి, అతనిని ఆమెయొద్దకు పిలుచుకొనిపోయెను. అతడు ప్రతిలోమానులోమ విద్య నెరిగిన వాడగుటవలన ఎవరికిని కానరాక దాసివెంట అంతఃపురముచేరి, రాజపుత్రిని గాంధర్వ విధితో వివాహమాడెను. ఇట్లు కొన్నాళ్లు గడ చెను. రాజపుత్రిలో మార్పును, దాసదాసీజనము గ్రహించి రాజున కెరిగించిరి. రాజు ఆ చోరు డెవడో కనుగొనుడని యుత్తరువు చేసెను. రాజకుమారి తనపతికి ఎట్టి అపాయము వచ్చునోయని భయపడి తండ్రి కాళ్లపైబడి మన్ననవేడెను. రాజు ప్రీతుడై భీమభటుని వెదకి పిలిపించి, అతని రూపు రేఖలకును, పరాక్రమాతిశయమునకును, విద్యావినోదముల కును మెచ్చి, తనకుమార్తెనిచ్చి, యథాశాస్త్రముగ వివాహ మొనర్చెను. భీమభటుడు రాజకుమార్తెతోపాటు లాట రాజ్యమునుకూడపొంది, శంఖదత్తాదిమిత్రులు తోడుగా నుండగా పౌర సమ్మతముగా రాజ్యము చేయుచుండెను.

అట రాతానగరమున ఉగ్రభటుడు మరణించెననియు సమరభటుడు రాజయ్యెననియు వార్త తెలిసి, భీమభటుడు తన మిత్రులతో ఆలోచించి రాతానగరముపై దండెత్తి పోయెను. సమరభటుడును సైన్యముతో భీమభటుని ఎదు ర్కొనెను. ఘోరమగు యుద్ధము జరిగెను. భీమభటుడు తన

తమ్మునితో కత్తిపోరునకు దిగి అతని తలను తన కత్తితో నరికి తన పగ తీర్చుకొనెను. పిదప అతడు రాతారాజ్యమున ప్రవేశించి, తన తల్లియగు మనోరమకు నమస్కరించి, ఆమె ఆశీర్వాదములు గైకొని, రాతారాజ్య సింహాసన మెక్కెను. అనంతరము పెక్కు రాజ్యములు జయించి, సార్వభౌము డాయెను. లాటరాజ్యమున తన మిత్రుడగు శంఖదత్తుని ప్రతిష్ఠించి, వీరులగు మిత్రులతోను, హంసావళితోను సుఖముగా నుండెను.

ఒకమారు తేజోనిధియగు ఉతంకుడను మహాముని భీమభటుని చూడవచ్చెను. భీమభటుడు సుఖలాలసుడును, రాజ్యమదాంధుడునునయి, ఆ మునికి వెంటనే స్వాగతసత్కారములు చేయక ఆలసించెను. ఉతంకుడు కోపగించుకొని, 'ఐశ్వర్య మదముతో ఉన్మత్తుడయి, పెద్దలను లక్ష్య పెట్టనందున నీవు రాజ్యము పోగొట్టుకొని, ఏనుగువయి, అడవిలో కష్టముల పాలగుదువు'' అని శపించెను. భీమభటుడు శాపమునకు భయపడి మునిపాదములపై పడి ప్రార్థింపగా, ముని మనసు కరగి, "మృగాంకదత్తుని మంత్రికి నీవు నీ వృత్తాంతము వినిపింతువు. అప్పుడు అతనికి పోయినకన్నులు వచ్చును. నీకును శాపమోక్షము కలుగును. రాజా, నీవు పూర్వము చంద్రశేఖరుని పూజించితివి. అతడు ప్రీతుడై నీవుగంధర్వ రాజవగుదువని వరమిచ్చెను. ఆవరముకూడ శాపాంతమున నీకు సిద్ధించును!'' అని చెప్పి తనదారినపోయెను. ఆభీమభటుడను నేనే. ఏనుగురూపమున అడవులు తిరుగుచున్నాను.

నా పుణ్యవశమున నిన్ను కలసికొంటిని. నీకృప వలన శాప విమోచనము కలిగినది. నీవును మరల దృష్టిపొందితివి.'' అనుచు ఆ ఏనుగు గంధర్వరూపము ధరించెను.

పొదలచాటునుండి ఈ వృత్తాంతమంతయును వినుచుండిన మృగాంకదత్తుడు, ఆ అద్భుతమునుచూచి, ఆశ్చర్య భరితుడై, పొదలచాటునుండి విసురుగా వెలుపలికివచ్చి చండశక్తిని గాఢముగా కౌగలించుకొనెను. తక్కిన మిత్రులు వారి చుట్టును మూగిరి. చండశక్తి భీమభటుని మృగాంకదత్తునికి పరిచయముచేసి, అతని దయవల్లనే తనకు శాపవిమోచనము కలిగినదని చెప్పుచు అతనిని స్తుతించెను. పిదప గంధర్వుడు మృగాంకదత్తునికి ''రాజకుమారా, నీవు త్వరలో తక్కిన మంత్రులను కలసికొందువు. శశాంకవతిని పెండ్లాడి చక్రవర్తి వగుదువు. నీవు ఎప్పుడు నన్ను తలచికొనిన అప్పుడు నేను నీవద్దకువచ్చి తోడ్పడుదును.'' అని మాటయిచ్చి అదృశ్యుడై పోయెను. మృగాంకదత్తుడును ఐదుగురు మంత్రులతోను, మిత్రులతోను ఆ నాడు ఆ యడవియందే గడపెను.

7

హేరంబవృక్ష వృత్తాంతము

మృగాంకదత్తుడు ఎప్పటివలెనే మంత్రిసహితుడై ఉజ్జయినికి పయనమయి, దారిలో మరియొక యడవిని బడియెను. ఎండ మండిపోవుచుండెను. అడవిలో ఎటనో దావాగ్ని రగిలి, పొగలు ఆకాశమంతయును ఆక్రమించుకొని ప్రళయకాలమువలె భయము కలిగించుచుండెను. మృగాంకదత్తుడు ఒక చోట విశ్రమించి, ఆ పొగలనుచూచుచుండగా, ఒక వికృతాకారుడగు నరుడు ఎవరినో మోసికొని గగనమార్గమున పోవుచుండుట కనిపించెను. పరికించి చూడగా, అతడు తన మంత్రియగు విక్రమకేసరియే. మృగాంకదత్తుడు దిగ్గునలేచి, తన మిత్రులతో ''నెచ్చెలులారా, లెండు, ఎవడో దురాత్ముడు మనమిత్రుడగు విక్రమకేసరిని అపహరించుచున్నాడు. అతనిని విడిపించు నుపాయము చేయుదము'' అని హెచ్చరించెను. అందరును యుద్ధసన్నద్ధులై యుండిరి. ఇంతలో విక్రమకేసరి ఆకాశమునుండి క్రిందికి దిగివచ్చి, మృగాంకదత్తునికి నమస్కరించి, శ్రుతధి మొదలగు వారిని కౌగలించుకొని, కుశలప్రశ్నలైనపిదప, తనను మోసికొనివచ్చిన వికారరూపునితో ''ఓ మహాసత్త్వుడా, పొమ్ము. నేను తలచినప్పుడు రమ్ము.'' అని అతనిని వీడ్కొల్పెను. మృగాంకదత్తుడు విక్రమకేసరినిచూచి

"మిత్రమా, ఎవరీ కరాళాకారుడు? ఎక్కడసంపాదించితివి?" అని ప్రశ్నింపగా నతడు తన వృత్తాంతమిట్లు చెప్పసాగెను:

విక్రమ కేసర్యాఖ్యాయిక

"దేవా, ఆ నాటిరాత్రి నాగరాజు శాపము వలన ఎచ్చటనోపడి మూర్ఛపొందిన నేను, తెలివిపొంది చూచు వేళకు భయంకరమగు అడవిలోనుంటిని. తర్వాత ఆ అడవిని నడచి పోవుచు దప్పిగొని నీటికై వెదకికొనుచుపోయి ఒక పుష్కరిణిని చూచితిని. దాని చల్లనినీటితో దప్పితీర్చుకొని, ఆ పుష్కరిణి గట్టుననే విశ్రమించితిని. అక్కడి కొక వృద్ధ బ్రాహ్మణుడు హాహాకారములు చేయుచు వచ్చెను. "నాయనా, నన్ను పాముకాటు వేసినది. విష తాపమును భరింపజాలకున్నాను. ఈ పుష్కరిణిలోపడి ప్రాణములు వదల దలచినాను. నిన్నును ఆ విషనాగము కాటు వేయునేమో! మరియొకచోటికి పొమ్ము." అని అతడు నాతో పలికెను. నేను సుపర్ణవిద్యను ఎరిగినవాడను గనుక, అతనిని చికిత్సించి విషరహితుని చేసితిని. అతడు కృతజ్ఞతతో "నాయనా, నీవు దేవతవు గాని మానవుడవుకావు. సత్త్వ సాగరుడవు. బేతాళోత్థాపిని యను విద్యను నేను నీ కుపదేశించెదను. ఆ విద్య ధైర్యవంతులకు ఫలించునుగాని, అధీరులకు ఫలింపదు. నీవు మహావీరుడవు గనుక నీకు దీనిని ఉపదేశింతును." అనెను. నేను అతనిమాటలువిని, "బ్రాహ్మణోత్తమా, నాకు నీబేతాళోత్థాపిని విద్య ఎందులకు? మిత్రులకును, ఇష్టులకును దూరమైతిని. గ్రుడ్డివానికి వెన్నెల

వలె నాకు నీ మంత్రవిద్య ఎందులకు?'' అని అంటిని. ఆ వృద్ధుడు నవ్వి ''వత్స, నీవు నీ మిత్రులతో కలిసికొనుట యెంతటిది? ఈ విద్యవలన సకల మనోరథములును సిద్ధించును. పూర్వము త్రివిక్రమసేనుడను రాజు బేతాళుని అనుగ్రహమువలన కోరిక లన్నియును తీరి, తుదకు విద్యాధర చక్రవర్తిత్వమును పొందలేదా? ఆ త్రివిక్రమసేనునికథ చెప్పెదను, వినుము. దీనివలన నీకు బేతాళోత్థాపిని యను విద్యయందు మక్కువ యేర్పడును'' అని పలికి త్రివిక్రమ సేనుని గాథ చెప్పి ధైర్యము గొలిపి యిట్లనెను.

''వత్సా, నీవును ఈ బేతాళోత్థాపినీ విద్యవలన మిత్రులశ్రేయస్సును పొందగలవు.'' అని నాకు ఆ విప్రుడు ఆవిద్యను ఉపదేశించెను. నేను ఆ మంత్రమును సాధించి, బేతాళుని వాహనముగా చేసికొని, గగనమార్గమున తిరుగుచు, ఆ విద్యాప్రభావమున ఇచ్చట మీరుండుట తెలిసి వచ్చితిని.''

విక్రమకేసరి వృత్తాంతమువిని అందరును సంతోషించిరి. మృగాంకదత్తుడు మరల మిత్రులతో ఉజ్జయినికి పోవుచు, నీరు, నీడలేని యొక అడవిచేరెను. గ్రీష్మఋతువు, ఎండ భరింపరానిదయ్యెను. వారు అట్లే నడచుచుపోగా, ఒక సరోవరము కనిపించెను. సరోవరమున పద్మములు వికసించియుండెను. రాయంచలు అలల యూయెలలలో ఊగుచుండెను. తామరాకులపై పడిన నీటి చుక్కలు ముత్యములవలె మెరయుచు ఈ సంసారము అనిత్యమని చాటు

చున్నట్లుండెను. ఆసరోవరమును చూచినంతనే వారందరి మనస్సులు చల్లబడెను. కొన్నివస్తువులు, కొందరు మానవులు చూచినంతనే వారికి సంతోషముకలుగజేయుట అదృష్టవిశేషము.

మిత్రసమాగమాఖ్యాయిక

ఆ సరోవరము పడమటిగట్టున నొక పెద్ద వ్రృక్షముండెను. దాని కొమ్మలు వేనవేలు ఆకాశమును ఆక్రమించి యుండెను. ఆ కొమ్మలు మదురిమాగిన పండ్లతో వంగి యుండెను. ఐశ్వర్యమువలె నిలువనీడనిచ్చుచు, అభిమానమువలె ఉన్నతమై, సౌహార్దమువలె అల్లిబిల్లిగా నల్లుకొని, సంతోషమువలె సుఖముకలిగించుచు, ఆశ్రయించువారల సంతాపములు పోగొట్టి, సకలాశలు నిండించు ఉత్తమ వంశ్యుడగు ప్రభువువలెనున్న ఆ మహావృక్షమును చూచి, శ్రుతధి తక్క తక్కిన మంత్రులందరును పండ్లుకోసికొని తిందమను తలంపుతో ఉత్సాహముతో నెక్కిరి. వారు కొమ్మలగుబురులలో చేరి, ఎటకో మాయమైపోయిరి. మృగాంకదత్తుడు వారిని పెక్కుమార్లు పెద్దగొంతుకతో పిలిచెను. అతని కేకలు ప్రతిధ్వనించెనే కాని, ఎవ్వరును మారుపలుకరైరి. హఠాత్తుగా కలిగిన ఈ దుఃఖమును మృగాంకదత్తుడు సహింపలేక మూర్ఛిల్లెను. శ్రుతధి శైత్యోపచారము చేయగా, అతడు లేచి, దేహత్యాగము చేయుటకు నిశ్చయించెను. అప్పుడతనికి అశరీరవాక్కు ఈ విధముగా వినిపించెను: "రాజకుమారా, ఈ మహావృక్షము

గణాధిపుడు. గణాధిపుడు వినోదార్థము ఈ మహావృక్షమై వెలసినాడు. నీ మంత్రులు ఈ వృక్షమును పూజింపనందున ఆకులును, పండ్లునయిరి. నీవు హేరంబునిపూజింపుము. నీమంత్రులను పొందగలవు. లేనియెడల నూరేండ్లుగడచినను వారికి మోక్షము లేదు.''

మృగాంకదత్తుడు ఆమాటలువిని, మరణప్రయత్నము మానుకొని, పన్నెండునాళ్లు ఉపవసించి, గణేశ్వరుని పూజించెను. గణేశ్వరుడు అతనికి స్వప్నమున నగపడి వాంఛితము ఈడేరునని వరమిచ్చెను. తెల్లవారి మెలకువ గలిగి లేవగనే పదుగురు మంత్రికుమారులు వచ్చి అతనికి నమస్కరించిరి. రాజకుమారుడు ఈ అత్యద్భుతమునకు ఆశ్చర్యపడి ''ఆహా! ఏమి నాభాగ్యము! ఈ అరణ్యమున ఎంతటి లాభము కలిగినది! ఈ సంతోషభారమును సహింపలేకపోవుచున్నాను.'' అని, వారందరిని కౌగలించుకొనెను. ''మిత్రమా మేఘబలుడా, నెచ్చెలీ దృఢముష్టీ, సఖుడా స్థూలబాహూ, చెలికాడా వ్యాఘ్రసేనా, ఇన్నాళ్లు ఎక్కడ గడపితిరి? ఎట్లుంటిరి?'' అని అత్యంత కుతూహలముతో వారిని రాజకుమారుడు ప్రశ్నించెను. మతిమంతుడగు వ్యాఘ్రసేనుడిట్లు చెప్పసాగెను.

''దేవా, ఆనాడు అట్లు మనము పారావత నాగుని శాపముతో దిక్కొకరమై మూర్ఛపోయితిమిగదా! రాత్రి యెట్లుగడచెనో ఏమో! తెల్లవారుజామున మేల్కొని చూడగా, ఒక సరస్సుతీరమున నుంటిని. ఆ సరస్సున

స్నానము ముగించి, తీరమున కూర్చొనియుంటిని. ఇంతలో దృఢముష్టి, స్థూలబాహువు, మేఘబలుడును వచ్చిచేరిరి. అచటికివచ్చిన మునికుమారు డొకడు మమ్ములను చూచి, మమ్ము సమాశ్వాసపరచి కణ్వముని ఆశ్రమమునకు పిలుచు కొనిపోయెను. కణ్వముని తేజస్సుతో సాక్షాత్తుగా అగ్ని దేవునివలె ప్రకాశించుచుండెను. పలువురు మునీశ్వరులు అతని సన్నిధిలో చేరియుండిరి. త్రిలోక విషయములను కరతలామలకముగా ఎరిగినవాడగుటచే శోకార్తులమయిన మమ్ము చూచినవెంటనే కణ్వముని దంతకాంతులతో అమృతమును చిలుకరించుచు నిట్లు నుడివెను:— "నాయన లారా, ఈ ప్రపంచమున చిత్రవిచిత్రములగు కర్మలవలన మానవులకు సుఖదుఃఖములు, సంయోగ వియోగములు ఒకదాని తర్వాత మరొకటిగా సంభవించుచునే యుండును. అందువలన శోకసాగరమున బడకుడు. త్వరలో మీరు మృగాంకదత్తుని కలిసికొనగలరు. పూర్వము సుందరసేను డను రాజు భార్యతోను, మిత్రులతోను చిరకాలము వియో గముపొంది పిదప వారిని కలసికొనెను.

"నాయనలారా, విధివిలాసము కుటిలగతిగలది. మీ సంకల్పము ఫలించుననుటలో సందేహము లేదు." అనికణ్వ ముని కృపతో వచించెను. ఆపలుకులు వినినపిదప మేమును ధైర్యము తెచ్చుకొంటిమి. అచట కొన్నాళ్లుగడపితిమి.

"పిదప మునీంద్రునియొద్ద సెలవుతీసికొని, వికటము లగు నడవులను దాటి, తిండి తీర్థములు లేక అటమటించుచు

ఈ ప్రదేశమునకు వచ్చి చేరితిమి. ఆకలిగొన్నవారము గనుక ఈ ఫలవృక్షము నెక్కి పండ్లు తింటిమి. తత్ క్షణమే పండ్లయిపోయి ఈ బొజ్జగణపయ్య దేవరచెట్టు కొమ్మలకు అంటుకొనిపోయితిమి. ఇప్పుడు, నీ తపోబలమున విడుదల పొందితిమి. మా వృత్తాంత మిది.''

మృగాంకదత్తుడు వ్యాఘ్రసేనుడు చెప్పినపలుకులువిని, పదుగురు మంత్రులును మరల కలసికొన్నందులకు మిగుల నానందించుచు హేరంబ వృక్షమునకు నమస్కరించి, వారితోపాటు మరునాడు ఉజ్జయినికి బయలుదేరెను.

8

వివాహ వృత్తాంతము

వారు ఉజ్జయినికి పోవుచు, దారిలో వింధ్యాటవిని దాటి, వింధ్యాద్రి సానువులనుండి దిగి, గంధవతీ నదిని అతిక్రమించి, కరవీర క్షేత్రము చేరి, మహాకాళేశ్వరుని దర్శించి నమస్కరించి, ఒక వెన్నెల రాత్రియందు ఉజ్జయినీపురిని చూచిరి.

ఆ పురి చుట్టును పరులు చొరరాని కోటయును, కోట కొమ్మలపై అమర్చిన యంత్రాయుధములును, సుభటుల కావలియును ఉండెను. ఇది యంతయును ఆ నిండు వెన్నెలలో వారికి స్పష్టముగ కానవచ్చెను. సంకల్పమునకును ప్రవేశింపరానిదియు, గాలియును చొరరానిదియునగు ఆ పట్టణ దుర్గమును చూచి మృగాంకదత్తుడు తన మంత్రులతో నిట్లనెను. "ఈ ఉజ్జయినీ రాజగు కందర్ప సేనుడు మిగుల ధనవంతుడు. మంత్రులు అతని యెడల మిగుల భక్తి కలవారు. పట్టణము దుర్భేద్యమైనది. ఉపాయ మేదియును తోచుటలేదు. నా యింతటి శ్రమమును నిష్ఫలమయినట్లే. దురదృష్టవంతునికి శశాంకవంతుని శశాంకవతి భార్య యగునా?"

ఇట్లు చింతించుచున్న రాజకుమారుని చూచి మంత్రులందరును ఓదార్పసాగిరి. విక్రమకేసరి బేతాళోత్థాపిని

విద్యతో బేతాళుని సంస్మరించెను. బేతాళుడు వెంటనే వచ్చి, చేతులు కట్టుకొని నిలుచుండి, "స్వామీ యేమి ఉత్తరువు?" అని ప్రశ్నించెను, చెలికాడా, మా దొర మృగాంకదత్తుడు ఈ ఉజ్జయినీపురి రాజగు కందర్పసేనుని కుమార్తెను శశాంకవతిని పెండ్లాడగోరుచున్నాడు. ఆకన్య అంతఃపురమున నున్నది. నీవు గగన మార్గమున ఆ కన్యను తెచ్చి అప్పగింపుము" అని విక్రమకేసరి కోరెను. బేతాళుడు అతని మాటలు విని "స్వామీ, మహాకాలుడు ఈ దేశము నకు వరమిచ్చినాడు. దాని ప్రభావము వలన మామాయలు ఈ దేశమున పనిచేయవు." అని విన్నవించి అంతర్థానము చెందెను.

మృగాంకదత్తుడు బేతాళుడే యేమియును చేయ నప్పుడు, యుక్తులతోను, మాయోపాయములతోను ప్రయోజనము కలుగదని తలపోసి, దండోపాయ మొక్క టియే సాధనమని నిశ్చయించెను. మంత్రులందరును అతని నిశ్చయమును మేలనిరి. పిదప మృగాంకదత్తుడు వింధ్య నివాసియగు మాయావటునివద్దకు నీతి నిపుణుడగు శ్రుత ధితో పూర్వము మాటయిచ్చిన ప్రకారము తమ సహాయ మునకై దుర్గ పిశాచుని శబర సైన్యముతో పంపునట్లు సందేశమంపెను. మాయావటుడు దుర్గ పిశాచుని సైన్య ముతో పంపెను. మృగాంకదత్తుడు ఉజ్జయిని పరిసరము లలో పెద్ద స్కంధావార మేర్పరచెను. శబరులు యుద్ధో త్సాహముతో కోలాహలము చేయుచుండిరి.

శబరబలములు కొన్నాళ్లపాటు విశ్రాంతి తీసికొన్న పిదప మృగాంకదత్తుడు శబరనాయకులను, తన మంత్రులను పిలిపించి, ఇట్లనెను:—"నెచ్చెలులారా, మనమిక ఆలసించుట యెందులకు? మనము ఈ సేనావాహినితో నుజ్జయినిపై పడుదము."

ఆ మాటలు విని శ్రుతధి వినయముతో నిట్లనెను—"దేవా మనము బలవంతుల మను మాట నిజమే. కాని, ఎదిరి బలము మనకు స్పష్టముగా తెలియదు. అదియును గాక సామదానభేదములను మూడు ఉపాయములును నిరుపయోగము లయినప్పుడు నాల్గవదియగు దండోపాయమును ప్రయోగింపవలెను. ఇతడు మిగుల శ్రీమంతుడు గావున దానోపాయము ఫలింపదు. భేదోపాయమునకు మనకింకను అవకాశము గలుగలేదు. మన మితనితో వియ్యమంద గోరుచున్నాము. కనుక ముందుగనే దండోపాయమునకు పూనుట లెస్సకాదు. మొదటిదియగు సామమునే ఆశ్రయింతము అది ఫలింపనియెడల దండోపాయమునకును, దానితోడ్తోడనే భేదోపాయమునకును పూనుదము."

శ్రుతధి పలుకులను అందరును మెచ్చుకొనిరి. మృగాంకదత్తుడును మిత్రుల మాటను త్రోసివేయలేక అంగీకరించి నీతికుశలుడు వాక్చతురుడు నగు శ్రుతధినే కందర్పసేనుని యొద్దకు రాయబారమంపెను.

శ్రుతధి మరునాడు దూతోచిత వేషముధరించి పరాక్రమ వంతులగు ఇరువురు శబర వీరులు వెంటరాగా కోట

కావలివారి యనుమతిపొంది లోపల ప్రవేశించి కందర్ప సేనుని ఆ స్థానమును సమీపించెను. కందర్పసేను డప్పుడు పేరోలగమున నుండెను. శ్రుతధి ద్వారపాలకులతో తన రాక కందర్పసేనునికి తెలిపెను. కందర్పసేనుడు అతనిని ఆస్థానమున ప్రవేశపెట్టుడని ద్వారపాలకులకు ఆజ్ఞాపించెను. శ్రుతధి దూతోచితముగా ప్రవర్తించి యిట్లు విన్నవించెను:-- "మహారాజా మీకు స్వస్తి. నేను అయోధ్యా వల్లభుడగు అమరదత్త మహారాజు కుమారుడు మృగాంకదత్తుని మిత్రుడను. మా రాజకుమారుడు దేవరకు ఇట్లు విన్నవింప నన్ను పంపెను:—'దేవా మీకొక కన్య శశాంకవతి యను పేరుగలది కలదు. ఆమెను నాకు ఇచ్చి వివాహము చేయుము.' దేవా మునుపటి వైరమును మనమున నుంచుకొనక ఈ వియ్యమునకు అంగీకరింపుడు."

శ్రుతధి మాటలకు కందర్పసేనుడు మిగుల ఆగ్రహించెను. "అయోధ్యాధీశులు ఎప్పటికిని మాకు పగతురే. వారితోనా వియ్యము! దూతా, పొమ్ము. మీ రాజకుమారునితో నామాటగా ఈసంగతినే తెలియజేయుము." అనెను.

శ్రుతధి వినయముతో "మహారాజా తమరు మృగాంకదత్తుని చూడకయే ఇట్లు నుడువుచున్నారు. అతడు మహాపరాక్రముడు; లోకోత్తర గుణవంతుడు. అత్యంత సుందరుడు. అతడు తమ కుమారితకు అనురూపుడగు వరుడు. అతడు అల్లుడగుట మీ అందరి భాగ్యము" అనెను. కందర్పసేనుడు. అతని మాటను లెక్కసేయక వెడలి పొమ్మని యుత్తరువు చేసెను.

శ్రుతధియును కోపముతో "రాజా, ఎన్ని యోసిద్ధులు పొందిన పదుగురు మంత్రులున్న మృగాంకదత్తుని తేజమును గుర్తింపలేకున్నారు. రేపు యుద్ధరంగమున మీకును అతనికిని గల యంతరము తెలిసికొనియెదరు" అనెను.

శ్రుతధి మాటలకు కందర్పసేనుడు మండిపడెను. "ఓయీ, గ్రుడ్డువచ్చి పిల్లను వెక్కిరించినట్లున్నది: నీవు దూతవు. కనుక నీ మాటలు వింటిమి. ఇక మా ఎదుట నుండకుము. దూత అవధ్యుడు గనుక నీవు బ్రతికిపోయితివి పొమ్ము" అనుచు కందర్పసేనుడు సింహాసనమునుండి లేచి ఆస్థానమును వీడెను.

శ్రుతధి ఇక చేయునదేమియును లేక మృగాంకదత్తుని శిబిరమునకు మరలివచ్చి యావద్వృత్తాంతమును అతనికి విశదీకరించెను. రాజకుమారుడు మొదటినుండియే యుద్ధమును కోరుచున్నవాడు. ఇప్పుడు సామోపాయమును భగ్నమయినది గనుక యుద్ధమునకు ఆయత్తపడుడని తన సేనానాయకులకు ఆజ్ఞచేసెను. సేనావాహిని కోలాహలము మిన్నుముట్టెను. మృగాంకదత్తుడు తానే సేనానిగా బలములను నడపుచు ఉజ్జయినీ దుర్గమును ముట్టడించెను.

కందర్పసేనుడు ఆ వృత్తాంతమెరిగి దండుతో కోట వెలుపలికి వచ్చెను. ఇరువాగులును సంగ్రామము సేయ నారంభించెను. సైనికులు తమ తమ పరాక్రమములు చెప్పుకొనుచు ఒకరిపై నొకరు లంఘించిరి. పైరులపై మిడుతలదండు పడినట్లు బాణములు సైనికులపై పడుచుండెను. కత్తిదెబ్బలకు ఏనుగుల కుంభస్థలములు పగిలి,

వానినుండి ముత్తెములు రాలుచుండెను. గుఱ్ఱముల సకలింపులతో, ఏనుగుల ఘీంకారములతో, భటుల వీరాలాపములతో, రణభేరీ ఢాంకారములతో జగమే అల్లోలకల్లోలమయినట్లుండెను. ఎటుచూచినను తెగిపడిన కళేబరములతో విరిగిన ఆయుధములతో ఆ ప్రాంతమంతయును మృత్యులీలా మహోత్సవ మండపమువలె నుండెను. ఇట్లు భయంకరముగా పోరు ఐదుదినములు కొనసాగెను.

అప్పుడు శ్రుతధి మారువేసమున ఉజ్జయిని ప్రవేశించి, రహస్యములన్నియును కనుగొని, తిరిగివచ్చి మృగాంకదత్తునితో నిట్లనియె:—"దేవా, సమరమున జయము సంశయాస్పదము. కావున యుక్తితో కార్యసిద్ధికి ప్రయత్నింతము. నేను మారువేసముతో ఈ పట్టణమును గాలించివచ్చితిని. అంతఃపురోద్యానమున శశాంకవతిని చూచితిని. ఆమె సఖీబృందముతో నగరు వెడలి తండ్రి మేలుకొరకు అమ్మవారిని ఆరాధించుటకు ఉద్యానవనముననున్న గౌరీదేవ్యాలయమునకు బయలుదేరినది. నేను అదృశ్యకరణీ విద్యాప్రభావమున వారికి కానరాకుండ వారివెంట నడిచితిని. ఆమె తన చెలికత్తియతో సంభాషించుచు 'సఖీ, ఈ యుద్ధము నాకారణముగా కలిగినది. నాయనగారు యుద్ధములో ఓడిపోయినచో నన్ను ఆ రాజకుమారునికి ఇచ్చి పెండ్లిచేయుట నిశ్చయము. రాజులకు రాజ్యములు ముఖ్యమైనవిగాని, బిడ్డలయెడల ప్రేమవాత్సల్యములు అంతగా ముఖ్యమైనవి కావు. ఆ రాజకుమారుడు ఎట్టివాడో! ఏమో! నాకు తగినవాడో! కాడో! కురూపుడగు మగనికంటె కాలుని చేరుట మేలు. కనుక, నీవు

మారువేసమున కోటవెడలి ఎదిరిదండులోనికి పోయి, ఆ రాజకుమారుడు ఎట్టివాడో, చూచిరమ్ము' అనెను. ఆ చెలి కత్తె పేరులో మాత్రమేగాక నేర్పులోను చతురిక. ఆమె మన స్కంధావారమునకువచ్చి నిన్నుచూచి, నీ గుణగణము లను, విని, రాజకుమారియొద్దకు మరలిపోయి, 'రాజకుమారీ, ఏమని చెప్పుదును. ఆరాజకుమారుని సౌందర్యమును బ్రహ్మ కూడ పొగడలేడు. స్త్రీలలో నీవును, పురుషులలో నాతడును సాటిలేనివారు. మీ వివాహము లోకోత్తరము కాగలదు' అనెను. అప్పటినుండి ఆమె నిన్నే పెండ్లియాడ నిశ్చయించినది. నీకును, తండ్రికిని మేలుగలుగవలయుననియు, యుద్ధము ఆగిపోయిన శ్రేయమనియు తలపోయుచు, దేవిని ధ్యానించనున్నది. ఆమె మనకు అనుకూల. కావున మనము రాత్రి మారువేసమున నగరుచొచ్చి, ఆమెను అపహరించి, వడిగల గుఱ్ఱములపై పాఱివత్తము. పిదప కందర్పసేనునితో మంతనములు జరుపుదము.''

మృగాంకదత్తునికి ఆతనిమాటలు నచ్చెను. శబర నాయకులును అంగీకరించిరి. బుద్ధిమంతుడగు నొక్కడు బహు శ్రేయస్సంపదల సాధనమునకు సహాయుడగును గదా!

ఇట కందర్పసేనుని అంతిపురమున శశాంకవతి పోరు ముగియనందులకు వ్యాకులపడుచుండెను. ''అయ్యో నాకై పోరులో ఎందరో మడియుచున్నారు. ఏమి నా దుర్విధి. ప్రాత వైరములు పెట్టుకొని నాయనగారు పోరుతప్ప మరియొకటి ఆలోచింపరు.'' అని ఆలోచించి, ఈ యుద్ధ పరిణామ మెట్లుండునో యని అనుమానించుచున్నను,

మృగాంకదత్తుని సాహసగాథలు వినియున్నది గావున అత నినే పెండ్లియాడ నిశ్చయించెను. యుద్ధము ప్రారంభ మయిన ఆరవనాటి సాయంకాలమున చంద్రోదయము కాగానే, ఉద్యానవనములోని గౌరీదేవి ఆలయమునకు పోయి, మృగాంకదత్తునే భర్తనుగా ప్రసాదింపుమని దేవిని ప్రార్థింపసాగెను. గౌరీదేవి మారుపలుకక ఆగ్రహించినదని భావించి రాజకుమారి ఉరిత్రాటితో ప్రాణములను బాయు టకు ఉద్యమింపగా, గౌరీదేవి ప్రత్యక్షమై "పుత్రీ, చింతింప కుము. నీకు పూర్వజన్మమునందును మృగాంకదత్తుడే భర్త. ఈ జన్మమునందు అతడే భర్తయగును. అతడు ఇచ్చటనే యున్నాడు." అని ఊరడించి అదృశ్యురాలాయెను. తర్వాత అచ్చటనే తనమిత్రులతో పొంచియున్న మృగాంకదత్తుడు రాజపుత్రి యొద్దకువచ్చి, తనను తెలియజేసికొనెను. అది వరకు చెలికత్తెలవలన అతని రూపసౌందర్యాదులను విని యున్నది కావున శశాంకవతి ఆ వర్ణనముకంటెను మహా సుందరుడగు అతనిని చూచి సంభ్రమాశ్చర్యములతో ఏమియు తోచక సిగ్గుతో ముఖమువంచి నిలబడిపోయెను. మృగాంకదత్తుడు ఆమెతో సంకల్పమువలె వేగముగా పరు వెత్తు గుఱ్ఱము నెక్కి నగరమునుండి రహస్యద్వారమున వెలువడి తన స్కంధావారము చేరెను. అతని మిత్రులును, దుర్గపిశాచుడు మొదలగు శబరనాయకులును సంతోషించిరి.

శశాంకవతిని మృగాంకదత్తుడు అపహరించుకొని పోయెనను వార్త వేగులవారివలన కందర్పసేనునికి తెలిసెను. అతడు క్రోధోగ్రుడై తనసేనానాయకుని పిలిపించి, "నీవు

ఏనూఱుమంది మూలబల సైనికులతో ఆ దొంగను పట్టు కొనుటకు ప్రయత్నింపుము. వాడు ప్రాణములతో దొరికెనా సరియే. లేకపోయిన చంపివేయుము.'' అని యుత్తరువు చేసెను. వారును పవనవేగముతో బయలు వెడలిరి. కాని, వారిశ్రమము వృథాయయ్యెను. మృగాంకదత్తుడు తనసైన్యముతో శబరరాజగు మాయావటుని పట్టణమునకు తరలియుండెను. కందర్పసేనుని సైనికులు అతనిని పట్టుకొనజాలక మరలివచ్చిరి. కందర్పసేనుడు, ''ఇకయుద్ధము ఆపుడు!'' అని తన స్కంధావారమునకు ఉత్తర్వుచేసి, ఉజ్జయినికి వెనుదిరికెను.

పిదప, మృగాంకదత్తుడు తన వృత్తాంతమును తండ్రియగు అమరదత్తునికి తెలియజేయుటకై మిత్రుడగు భీమపరాక్రముని అయోధ్యకు పంపెను. అమరదత్తుడు ప్రధానమంత్రియగు వినయవంతునిమాటలు విని తన కుమారుని వెడలగొట్టిన తర్వాత ఆప్తులవలనను, గూఢచారులవలనను నిజము గ్రహించెను. మృగాంకదత్తుడు తనపై అభిచారహోమాదులుచేసి కీడు తలపెట్టలేదనియు, వినయవంతుడు చెప్పినది మిథ్యాదూషితమనియు రూఢియాయెను. తన పనికి అతడు మిగుల పశ్చాత్తాపపడి, వినయవంతుని చెఱసాలలో పెట్టెను. భీమపరాక్రముని చూడగానే మహారాజునకు— ఆనందము పొంగివచ్చెను. అతనిని తనకుమారుని వృత్తాంతమును గ్రుచ్చిగ్రుచ్చి యడిగెను. భీమ పరాక్రముడు సవిస్తరముగ మృగాంకదత్తుని వృత్తాంతమును తెలిపి, అతనిని ఆనంద పరవశునిచేసెను. అనంతరము అమరదత్తుడు తన

కుమారుని చూచుటకై బంధుమిత్ర పరివార సహితముగా, శబరరాజపురికి బయలువెడలెను. కొన్నాళ్లకు శబరరాజ పురిచేరి, శశాంకవతీ సహితుడగు మృగాంకదత్తుని చూచి ఆనందము చెందెను. మృగాంకదత్తుడును, శశాంకవతియును అమాత్య పుత్రులును అమరదత్తునికి నమస్కరించిరి. అతడు, తన పుత్రుని, అమాత్య పుత్రులను కౌగలించుకొని కుశల ప్రశ్న లడిగి ఆదరించెను. అమరదత్తుడు కొన్నాళ్లచ్చట ఆనందముగా గడపి పిదప మృగాంకదత్తుడును, శశాంక వతియును, మంత్రికుమారులును వెంటరాగా తన రాజధాని యగు అయోధ్యకు మరలిపోయెను.

ఇట ఉజ్జయినిరాజగు కందర్పసేనుడు తమ మంత్రుల తోను, ఇష్టులతోను ఆలోచించెను. శశాంకవతిని విధ్యుక్త ముగ మృగాంకదత్తునకిచ్చి వివాహ మొనర్చుట లెస్సయని వారు రాజునకు విన్నవించిరి. కందర్పసేనుడును తన తనయు డగు నయసేనుని సువర్ణ రత్నాద్యమూల్య వస్తువులతోను హస్త్యశ్వ రథములతోను, దాసదాసీజనముతోను అయో ధ్యకు పంపెను. నయసేనుడు నయవిశారదుడు గావునమంచి యదనుచూచి అమరదత్తుని దర్శించి, తనరాక నెరిగించి, వివాహ శుభముహూర్తమును నిర్ణయింప వేడెను. అన్న యగు నయసేనుడు వచ్చెనన్న వార్తవిని శశాంకవతిమిగుల ముదమందెను. అమరదత్తుడును, తక్కినవారును నయసే నుని మాటలకు ప్రీతులయి, కందర్పసేనుని సమయజ్ఞతను మెచ్చుకొనిరి.

అమరదత్తుడు జోస్యులను పిలిపించి వివాహ ముహూ ర్తమును పెట్టించెను. ముహూర్త నిర్ణయము కాగానే, సంబా రములను సంపాదించుటకు సేవకులను నియమించెను. అయోధ్యానగరమును అలనాటి రామపట్టాభిషేక సమయ మున అలంకరించినట్లు అలంకరించిరి. నయసేనుడు శశాంక వతికి అరణముగా తండ్రియగుకందర్పసేనుడిచ్చిన ధనమును అప్పగించెను. ముహూర్తదినమునాడు పేరటాండ్రు మృగాంక దత్తుని, శశాంకవతిని మంగళస్నానముచేయించిరి. వధూవరు లిరువురును పెండ్లియరుగుపై గూర్చుండిరి. ప్రతిసరబంధము, లాజహోమము, సప్తపది మొదలగు వైదిక సంప్రదాయము మేరకును, కోసలరాజుల వైభవమునకు అనుగుణముగను వివాహ విధి నెరవేరెను. దేశదేశములనుండియు అనేకులు వివాహమును చూడవచ్చిరి. వచ్చిన అతిథుల విడిదియే అయోధ్యయంతటి పట్టణమాయెను. నయసేనుడు తన చెల్లె లికి విడిగా అమూల్య రత్నాభరణములను, దాసదాసీజనము లను, బావమరదియగు మృగాంకదత్తునికి రత్న ఖచితమైన యొరగల చంద్రహాసమును బహూకరించెను. పెండ్లికివచ్చిన యతిథులను అమరదత్తుడు సత్కరించి వీడ్కొల్పెను.

అనంతరము కొన్నాళ్లకు నయసేనుడు శశాంకవతి యొద్దను, ఇతరులయొద్దను సెలవుగైకొని యుజ్జయినికి వెడ లెను. శబరరాజగు మాయావటువు, ఇతర శబర నాయ కులు తమ పట్టణమునకుపోయిరి.

శశాంకవతియును, మృగాంకదత్తుడును అన్యోన్యము మహాప్రేమతో లక్ష్మీనారాయణులవలెను, గౌరీశంకరుల

వలెను. రతీ మన్మథులవలెను ఒప్పారుచు సుఖముగా నుండిరి.

ఇట్లుండగా, అమరదత్త మహీపతి కడు వృద్ధుడాయెను. అతని చెవియొద్ద నెరసిన వెండ్రుకలు "ఐశ్వర్య మనుభవించితివి. వయస్సుముదిరినది. ఇక వానప్రస్థమునకు కాలము సమీపించెను సుమా!" యని తెల్పినట్లుండెను. ఆ మహారాజొకనాడు మంత్రులను రావించి, "అమాత్యులారా, నా వయస్సును గడచినది. యమదూతవంటి ముదిమి పట్టుకొన్నది. నేను సుఖభోగములలో నుండుట న్యాయ్యముగాదు. అట్లు సుఖభోగముల ననుభవించుట కాపురుషుల లక్షణము. ఇదుగో! నాకుమారుడు. ఇతని పరాక్రమాదులు మీరు ఎరింగినవే. ఇక మీరు సహాయభూతులుగా నుండ నితనికేమి కొదువగలుగును? నేను ఇతనికి రాజ్యమప్పగించి శంభునికి ప్రియమగు వారాణసికి పోదలచితిని." అని తెలిపెను. అంత్యకాలమున వైరాగ్యలక్ష్మి గొప్పవారలకే సిద్ధించును. మంత్రులు రాజుమాటకు అంగీకరించిరి.

అంతట, మహారాజు శుభముహూర్తమున, మృగాంకదత్తునికి పట్టాభిషేకము గావించెను. ఆసమయమున వెల్లివిరిసిన రాజ్యలక్ష్మి విలాసము చూడముచ్చటగనుండెను. ప్రతీహారుని ఉత్తర్వులకు పరిజనులు ఇటునటు పరుగెత్తుచుండిరి. పనివారు తమ పనులతొందరలో నిటునటు నడయాడుచుండిరి. నట్టువకత్తెలు నాట్యముచేయుచుండిరి. గాయకులు పాటలుపాడుచుండిరి. చారణులు స్తుతిపాఠము చేయుచుండిరి. పురంధ్రీమణులు తమకే యీ పట్టాభిషేక

మనునట్లు సంబరపడుచుండిరి. మృగాంకదత్తుడు శశాంక వతితోపాటు సింహాసనమున ఆసీనుడయ్యెను. సకలతీర్థోదకములతో వారిరువురిని పురోహితులు అభిషేకించిరి. ఆ దృశ్యముచూచి అమరదత్తుడును, అతనిభార్యయు ఆనంద బాష్పములు విడిచిరి.

మహాపరాక్రమవంతుడగు మృగాంకదత్తుడు అయోధ్యా సింహాసనమును అధిష్ఠింపగానే శత్రురాజులందరును వడవడ వణికిరి. పట్టాభిషేకమహోత్సవము వారము దినములు కడువైభవ వినోదములతో నడచెను. ఎనిమిదవ నాడు అమరదత్త నరపాలుడు సతీసమేతుడై వారణాసికి పయనమాయెను. మృగాంకదత్తుడును, అయోధ్యాపుర జనులును అతనిని చాలదూరమువరకు సాగనంపిరి. అమర దత్తుడు వారణాసిలో మూడుపూటల గంగాస్నానము చేయుచు, విశ్వేశ్వరుని గొలుచుచు, కందమూలఫలములను భుజించి మునివలె గడపుచు అంత్యమున కైవల్యమును పొందెను.

మృగాంకదత్తుడు తనపదునొకండుగురు మంత్రులతో ద్వాదశాత్ముడగు దివాకరునివలె వెలుగొందుచు, శ్రుతధి మాటలను మన్నించుచు శత్రువులకు చండశాసనుడుగను, తనప్రజలకు చంద్ర శీతలుడుగాను రాజ్యమేలెను. క్రమముగా భూమినంతయు జయించి, సార్వభౌముడాయెను. చకోరమును వెన్నెల అలరించునట్లు శశాంకవతియు మృగాంకదత్తునికి నిరంతరానందము కలిగించుచు ఆదర్శ భారతనారీమణియని పేరువడసెను.

MRIGANKADATHUDU

by

Tirumala Ramachandra.

Publishers :

VENKATARAMANA PUBLICATIONS

Publishers & Book Sellers

Sultan Bazaar, Hyderabad (A. P.)

Price Re. 1-00